

II
B 26187
C 34

Alfred Prosenjak
1863
G. H. T.

Slovensko slovstvo.

Iz Spominice
„Zlati vek.“

V Ljubljani.
Natisnil Jožef Blaznik.
1863.

Sveto pismo in slovensko slovstvo.

Spisal J. Marn.

Bil je en jezik med ljudmi, ker bili so en narod; ali pregrešili so se, in stopil je Bog med nje ter jim zmedel njih govor, in — spočelo se je več jezikov, več narodov, kateri so se razšli po vsem svetu.¹⁾

Bilo je več narodov, več jezikov, kar pride sv. Duh in poslanci njegovi gredo križem svet, govore vse jezike, da bi učili vse narode ter jih zbrali v eno izvoljeno ljudstvo Božje.²⁾

Ustmeno in pismeno oznanujejo sveto vero in razglasujejo slavo Gospodovo. Po Kristusovi veri se spoznavajo narodje za sinove enega Očeta, ter se sklepajo v veselem upanju in v sveti ljubezni. Po tej sveti veri se je pričela vzajemnost raznih narodov, in sveto pismo je naše prvo pismo, naše prvo vzajemno slovstvo.

Iz prvotnega hebrejskega in gerškega jezika je zgodaj prešlo sv. pismo v latinski, germanski, slovanski jezik in v njegove narečja. Po njem so jih jeli učeni razlagati in primerjati; po njem se je tudi nam Slovenom porodila vzajemna književnost.

Prihajali so oznanovavci sv. vere k našim prednikom od treh strani: iz Rima čez Oglej in Salono, iz Solnograda,

¹⁾ I. Mojz. 11, 1..

²⁾ Dj. ap. 2, 1..

in iz Carigrada. Pervi nam Slovencem, kolikor se dozdej zna, niso zapustili nobenega pismenega spominka. — Drugi so nam izročili predrage karantanske ali brizinške pismenstva. Te so prav za prav naše prvo, naše naj stare pismo. Hvala za to pismeno draginjo gre katoliški cerkvi. Po nji nam je došlo verstvo; po nji nam je došlo slovstvo, in sicer prvotno v nekaki latinski pisavi. — Od tretje strani pa smo dobili vzajemno slovstvo slovansko; to sta nam dala verska poslanca iz Carigrada, solunska brata ss. Ciril in Metod.¹⁾

Da je sv. Ciril sestavil slovensko azbuko ali abecedo, da je pisal slovenski, kakor tudi brat njegov sv. Metod, to je gotovo; ni pa gotovo, ktere knjige so Cirilove, ktere Metodove, ktere in koliko sta jih spisala. Sploh se jima pripisuje prestava poglavitnih bukev, ktere so bile potrebne pri službi Božji.²⁾ Že sv. Ciril je poslovenil mnogo svetopisemskih bukev, nekaj sam nekaj s svojimi učenci; od sv. Metoda pa se bere, da je s svojimi učenci, med kterimi se zlasti imenujejo Klemen, Naum, Angelar, Sava in Gorazd, poslovenil še druge in doveršil tako slovensko prestavo celega svetega pisma v l. 870.³⁾

Radostni so bili Slovenci, pravi Nestor⁴⁾, ko so slišali veličastva Božje v svojem jeziku; kolikanj radostni so bili še le takrat, ko so dobili celo sveto pismo v svojem domačem jeziku! Sej je v nekem pomenu tudi sveto pismo nam pot, resnica in življenje.⁵⁾ Po njem so se spoznali slovanski rodovi; po njem se je bila pričela vzajemna slovanska književnost. Bilo je to že v IX. stoletji in imenovali so nekteri tisti čas zlati vek. Toda bila je tedaj, kakor Kopitar veli,⁶⁾

¹⁾ Kyrillos, Kiril, Cyrillus, Ciril, (Čarha, p. *Marcus*), in Methodios, Methudius, (Strahota, a metus non a methodo! p. *Marcus*), Methodius, Metodij, Metudi, Metud, Metod, rod. Metodija, Metodja, Metoda itd. se različno sem ter tje bere. Ker sta pa oba a) svetnika katoliške (latinske) cerkve in b) svetnika slovanska, torej smo se nekako sploh poprijeli pisanja Ciril in Metod — po latinski obliki in domači navadi — kakor p. Anton, rod. Antona. Tako pravimo tudi Cirilica, ne pa Kirilica ali Kyrullica itd. Sicer pa primeri Kyrillos in Dominicus.

²⁾ Šafařík i. d.

³⁾ Bilyj Cirill a Method pg. 78—82.

⁴⁾ Schlözer. Miklosich Chron. Nestor. pg. 13.

⁵⁾ Jan. 14, 6.

⁶⁾ Gramm. d. Slav. Spr. 1808.

le jutrenja zarja, ktera je pa brez belega dne, brez zlatega solnca le premaglo potonila. Kakor so preganjali Cirila in zlasti Metoda, tako so preganjali njune učence in njihove spise. Pobegniti so mógli že učenci v druge daljne kraje; pobegnili so z njimi tudi spisi in knjige njihove. Kam je prešlo sveto pismo slovensko — kdo vé? Ali ga je dobil slovanski jug ali ga je dobil sever slovanski? Mnogo svetopisemskih knjig se je že našlo; celega svetega pisma pa vendar še doslej niso mogli dobiti. Morebiti je prišlo na Rusovsko s keršanstvom vred l. 988? Pa celó Rusi nimajo zdaj staršega svetega pisma v slovanskem jeziku, kakor je Ostroško, po LXX natisnjeno „Изградъ острожкѣ“ (v gradé Ostrozé) l. 1581:

БИБЛІЯ СРПЧЬ КНИГЪ

ВЕТХАГО И НОВАГО ЗАВѢТА ПО ІАЗЫКЪ СЛОВЕНСКЪ.

Kakor učeni in veljavni možje¹⁾ terdijo, je bil jezik, v katerem sta Ciril in Metod govorila in pisala, ravno nekdanji ali stari slovenski. Kazalo je tedaj, da bode slovenski jezik se povzdignil v občenoslovanski knjižni jezik; pa to se ni spolnilo. Kakor so se Metodovi učenci razkropili, tako so bili razkropljeni tudi Sloveni²⁾, in niso ga dobili vzajemnega knjižnega jezika. Slovanske narečja so se čedalje bolj ločile in po notranjih in vnanjih okolišinah različno razvijale in likale. Jeli so slovanski rodovi pisati vsak svoje narečje, in tako je nastalo več slovanskih knjižnih jezikov. Miklosič jih šteje X.³⁾

Nemila je bila osoda Slovanom sploh, pa morebiti naj bolj Slovencem. Malo, silo malo se vé torej od njihovega književnega napredovanja od IX. do XVI. veka. — V tem času se je bila začela nova vera na Nemškem in segla je tudi na Slovensko. Pridobila si je tod nekoliko deležnikov, kateri so jo potem dalje razširjevali. Da bi svoj namen lože dosegli, so jeli, kakor nekdanji pravi oznanovavci v IX. stoletji, razširjati jo ustmeno in pismeno.⁴⁾ Kakor nekdanj Ciril, je osnoval sedaj Truber slovansko abecedo ter jel s svojimi tovarši pisati

¹⁾ Kopitar, Miklosič itd.

²⁾ Bily Ciril a Method. pg. 77.

³⁾ Vergl. Gramm. der slav. Sp. 1852.

⁴⁾ Dobrovsky Slavín. Kopitar Gramm. d. slav. Sp.

bukve pervikrat, kakor pravi, v slovenskem jeziku. Toda, ako se pogleda pri tem na staroslovenščino ali vsaj na brizinške spominke, se ta reč pokaže od prave strani.

S Truberjem vred so delali takrat na Slovenskem Juri Dalmatin, Adam Bohorič, Sebastijan Krel. Vse te je podpiral Hans Ungnad.¹⁾ Kakor nekdanj so sklenili tudi sedaj na svetlo dati celo sveto pismo, in dognal je to prestavo Dalmatin. Štajerski in kranjski stanovi so zahtevali, da pregleda slovensko prestavo poseben odbor in da se potlej še le da na svetlobo. Bil je v tem odboru Adam Bohorič, ki je nekaj tudi v ta namen spisal prvo novoslovensko slovnico, in iz Štajerskega dr. Jeremija Hombergera.²⁾ Ker se pa novo, toda po Lutrovem poslovenjeno sveto pismo ni smelo tiskati ne v Ljubljani ne v Gradcu, sta šla Bohorič in Dalmatin po volji deželnih stanov na Nemško, in ondi na Nemškem je prišlo na svetlo slovensko sveto pismo:

Biblia, tv ie, vse svetv pifmv,

*Stariga inu Noviga Testamenta, Slovenfki tolmazhena, f kusi
IVRIA DALMATINA.. Wittemberg anno MDLXXXIII.*

V predgovoru pripoveduje skorej tako, kakor Bohorič v svoji slovnici, kako se je sv. pismo prestavljalo v mnogotere jezike, kako so ga na zadnje Nemci po M. Lutru, Slovenci pa zdaj po njem dobili v svojem jeziku. Koliko so mu že imenovani pisavci pomagali, se ne vé: še manj pa, koliko so se tega res znamenitega dela vdeležili tedanji bližnji slovanski knjižniki, p. P. Vergeri, St. Konsul, A. Dalmatin, M. Popovič, J. Maleševac, J. Jurišič ali Jerišic, L. Merčerič itd.³⁾

Ker se sveto pismo po J. Dalmatinu imenuje, je mogel res on posebne zasluge imeti. V jezičnem oziru ima prestava njegova za tisti čas svojo veljavo; v verstvenem pa je silo popačena, pokvarjena, z razno ljuljko zoper katoliško vero in sv. cerkev pretresena. Torej ni čudo, da so Dalmatinovo prestavo sv. pisma po Slovenskem sploh prepovedali. Le skrivej so se pošiljale z Nemškega na Slovensko; toda, kar so jih dobili, so jih

¹⁾ Dobrovsky. Kukuljević Arkiv.

²⁾ Dr. Robitsch Gesch. d. Protestantism. in d. Steierm. 1859.

³⁾ Dobrovsky. Kopitar; Mitth. d. hist. Ver.

požgali ali sicer pokončali.¹⁾ Le sem ter tje se je ktera ohranila po očitnih pa tudi samitnih knjigarnah. Kolikanj potrebna pa je bila slovenska prestava svetega pisma, se vidi iz tega, kar nam Valvasor pripoveduje. Ob njegovem času so si duhovni prosili posebnega privoljenja, da so smeli brati Dalmatinovo prestavo in se prebiraje slovensko sveto pismo kolikor že vaditi slovenskega govorjenja in pisanja, ker pripravnih knjig sicer niso imeli.²⁾

Potreba je prihajala zmiraj veči in, dasiravno so posamesne bukve, svete evangelijske in druge celo starega zakona imeli, celega katoliškega sv. pisma v novoslovenski prestavi vendar ni bilo. Torej sklenejo v XVIII. stoletju, zlasti po prizadevanju iskrenega slovenskega pisatelja Japelna nekteri rodoljubi posloveniti celo sveto pismo. Pričela sta to delo Juri Japel in Blaž Kumerdej l. 1784; doveršili pa so ga l. 1802:

Švetu pismu noviga testamenta.

Id est:

Biblia sacra novi testamenti . . in Slavo-Carniolicum idioma translata per Georgium Japel, Par. et Dec. ad S. Cancianum in Jeshza prope Labacum . . et Blasium Kumerdey, Caes. Reg. Circuli Celejensis Commissarium I. L. Eger 1784 etc. . .

Pridobila sta si Japel in Kumerdej nekaj pomočnikov, med kterimi slovijo A. Traven, J. Skrinjar, M. Šraj, J. Rihar in M. Volf. Ravnali so se tudi po staroslovenski Ostroški prestavi, po Huterjevi l. 1599 v 12 jezikih, med kterimi ste tudi česka in poljska prestava, in po nekterih družih dobrih in imenitnih razlagavcih. — Kakor Dalmatinovo je tudi Japelno sveto pismo pregledoval poseben odbor, v kterem so bili razun teh vzajemno tudi A. Jevnikor, Fr. Paradiso, dr. J. Zupan, Seb. Zupan, dr. J. Sorčan, J. Zerer, H. Vadlav, J. Miklavčič, J. Debevc, in sem ter tje V. Vodnik.³⁾ Delo to je dobro in za tisti čas vse hvale vredno.

Vsi veseli in hvaležni tega dela so bili Slovenci in kmali je pošlo, nekoliko celo po drugem natisu, in ker se je sloven-

¹⁾ Valvasor. Robitsch.

²⁾ Cf. Kop. Gramm. d. Slav. Sp.

³⁾ Cf. Predgovor. Imena so silo popačene, p.: Traun, Schkriner, Wolf, Sortschan itd.

šina vmes zlasti v sedanjem stoletji čudovito zboljšala in olikala, so želeli vsi verni rodoljubi imeti sveto pismo primerno poslovenjeno. Že je hotel to delo pričeti ranjki Slomšek ter ga, kakor si bodi, s pomočjo društva sv. Mohorja spraviti na svetlo; vendar strašijo ga preveliki stroški. Posvetuje se torej o tem z veljavnimi možmi, in kakor slovar, sklene tudi sveto pismo dati na svetlobo A. A. Wolf, knez ljubljanski, in sicer na svoje stroške. Vredovanje preimennitnega dela izroči duhovnemu vodniku, sedanjemu kánoniku J. Volcu l. 1856, kateri ga je s posebno pomočjo L. Jerana in A. Zamejca, in nekterih družih slovenskih pisateljev, kakor so v predgovoru imenovani: Dr. A. Čebašek, J. Grabnar, P. Hicinger, M. Hočevár, O. Pl. Javornik, A. Lésar, J. Marn, Fr. Metelko, A. Mežnarc, A. Pintar, M. Potočnik in M. Ravnikar — sročno doveršil ravno letos (1863), za vezilo vsim Slovencem, v spomin ss. Cirila in Metoda o tisučnici slovanski. Ali se more lepše vezilo misliti? Naslov, iz kterega se tudi virniki spoznajo, se glasi:

Sveto pismo stare in nove zaveze

razlaganjem poleg nemškega, od apostoljskiga Sedeža poterjeniga sv. pisma, ki ga je iz Vulgate ponemčil in razložil Dr. Jožef Franc Allioli.

Natisnjeno po povelji Gospoda Gospoda Antona Alojzja, Ljubljanskega Škofa. I. V. Ljubljani. Blaznik. 1857.²⁾

Ker se v pretresovanje ali primerjanje slovenske pisave po tej ali uni prestavi spuštati ne morem, naj podam vendar nekaj verstic I. iz Volcovega, II. iz Japelnovega, III. potem iz Dalmatinovega, in na zadnje IV. iz staroslovenskega sv. pisma po Miklosičevi³⁾ pisavi, da se v slovstvenem oziru vsaj nekoliko spregleda razlika in cena omenjenih prestav slovenskih.

I. (I. Mojz. 1, 1.) V začetku je Bog vstvaril nebo in zemljo. 2. Zemlja pa je bila pusta in prazna, in

¹⁾ Cf. Sv. pism. IV.

²⁾ Vid. Kirchliches Verordnungs-Blatt für d. Laibach. Dioc. 1863. III. Ondi je povedano, da celo sv. pismo v VI. zvezkih skupej veljá 10 gl. a. v.

³⁾ Chrestomathia palaeosloven. Vindob. 1854. Evang. s. Matth. palaeosloven. Vindob. 1856. Fr. Miklosich.

tema je bila nad breznam, in duh Božji se je sprostéral nad vodami.

II. V' sazhetki je Bóg stvaril Nebesna inu semlo. 2. Semla pak je bila pušta inu prasna, inu tàmmá je bilá zhes fhirjavo tiga bresna; Inu Duh Boshji je bil sproftèrt zhes vodé.

III. V sazhetki ie Bvg stvaril Nebu inu Semlo. Inu Semla je bila pušta tàr prasna, inu je bilu temnu na globokosti, inu Duh Boshji se je refproftèrtl zhes vodé.

IV. Ис пръва сътвори кога неко и земля. земля же къ невидима и неустроена. и тъма врхуоу безднзи. и доухъ кожний пошлаше са врхуоу водзи.

I. Psalm XLI. (42.) 2. Kakor hrepení jelen po studenčni vodi, takó hrepení moja duša po tebi, o Bog! 3. Mojo dušo žeja po močnim, živim Bogu; kdaj bom prišel, in se perkazal pred Božje obličje?

II. 2. Kakòr hrepeny jélen pó mèrsliv vodah: taku hrepeny moja duha po tebi o Bóg! 3. Mojo duhu sheja po možnim shivim Bógu: kàdáj bóm kje prihál, inu se pred Boshjim oblizhjam pèrkasal?

III. Ps. XLII. Kakor Ielen erjove po frishki vodi: taku vpye moja Dufha, ò Bug, h' tebi. Mojo Dufho sheja po Bugi, po tim shivezhim Bogu: Kadaj jest tjakaj pridem, de bom Boshji obras gledal?

IV. Ис. ма. Имѣже образомъ желаетъ ялень на источникъ воднзны, сице желаетъ доуша моя къ когоу крѣпнкоуоумоу и живоуоумоу. кзгда приидж и шельж са лицоу кожноу;

I. (Mat. 6, 9.) Oče naš, kateri si v nebesih, posvečeno bodi tvoje ime. Pridi (k nam) tvoje kraljestvo; zgodi se tvoja volja, kakor v nebesih, tako na zemlji. Daj nam dans naš vsakdanji kruh. In odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpušamo svojim dolžnikom. In ne vpelji nas v skušnjava; temuč reši nas od hudiga. (ker tvoje je kraljestvo, in moč in veličastvo vekomej). Amen.

II. Ozhe nash, kir si v' Nebesih, povèzhenu bódi tvoje ime. Pridi k' nam tvoje kraljèstvu. Isgodi se tvoja

vóla, kakòr na Nebi, takú na semli. Daj nam danàs nash vřakdajni krùh. Inu odpuřti nam nash dolgè, kakòr tudi my odpuřhamo nashim dolshnikam. Inu ne vpeli nafs v' řkuřhnjavo. Tèmuzh řèřhi nafs od hudiga. (Sakaj Tvoje je krajléřtvu, inu mogòzhnost, inu zhařt na vékomaj). Amen.

III. Nafh Ozha, kir ři v' Nebesřih, Pofvřzhenu bodi tvoje Ime. Pridi tvoje krajleřtvu. Isidi se tvoja vola, na Semli kakor v' Nebesřih. Nafh vřakdajni kruh daj nam danas: Inu odpuřti nam nashè dulce, kakòr my nashim Dulshnikom odpuřzhamo. Inu naf ne vpelaj v' řkuřhnjo: Tèmuzh nas řèřhi od sléga. Sakaj tvoje je krajleřtvu, muzh inu zhařt vekoma. Amen.

IV. ОТЬЧЕ НАШЪ ИЖЕ ИСИ НА НЕКЕСЕХЪ, ДА СВАТИТЬ СЯ ИМА ТВОЕ, ДА ПРИДЕТЬ ЦЪСАРСТВЕНІЕ ТВОЕ, ДА БЖДЕТЬ ВОЛА ТВОА ЯКО НА НЕКЕСИ И НА ЗЕМЛИ. ХЛЪКЪ НАШЪ НАСЪЩЪНЪИ ДАЖДА НАМЪ ДНЬСЪ, И ОСТАВИ НАМЪ ДАЖЪИ НАША ЯКОЖЕ И МЪИ ОСТАВЛЯЕМЪ ДАЖЪНИКОМЪ НАШИМЪ, И НЕ БЪВЕДИ НАСЪ БЪ ИСКОУШЕНІЕ, НЪ ИЗБАВИ НАСЪ ОТЪ ЛЪКАВАГО, ЯКО ТВОЕ ИЕСТЪ ЦЪСАРСТВО И СИЛА И СЛАВА БЪ ВЪКЪИ АМИНЪ.

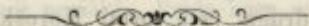
I. (Mat. 7, 24—27.) Vsak tedej, kateri sliši te moje besede, in jih spolni, bo podoben modrimu možu, kateri je sozidal svojo hišo na skalo; in ploha se je ulila, in prišle so vode, in vetrovi so pihali, in so se v tisto hišo vperli, in ni padla, zakaj vstavljena je bila na skalo. In vsak, kateri sliši te moje besede, in jih ne spolni, bo podoben neumnimu možu, kateri je sozidal svojo hišo na pesek; in ploha se je ulila, in prišle so vode, in vetrovi so pihali, in so se v tisto hišo vperli, in je padla, in njena podertija je bila velika.

II. Vřakateřiga tèdaj, kateri řliřhi letè moje besède, inu jih dopèrneře, bóm jeřt enakiga řturil enimu modřimu móřhu, kateri je řydal svojo hiřho na řkalo. Inu ena ploha je padla, inu řo priřhlé derèzhe vodè, inu vetróvi řo pihali, inu řo na tořsto hiřho planili, inu ona ny padla: sakaj ona je bila vřřanovřena na řkalo. Inu vřkateři, kateri řliřhi letè moje besède, inu jih ne dopèrneře, bó enaki řturjen enimu nevumnimu móřhu, kateri je řydal svojo hiřho na peřřek: Inu ena ploha

je padla, inu so prifhlé derežhe vode, inu vetrovi so pihali, inu so se v' toisto hišho vpèrli, inu ona je padla, inu nje podertía je velika bila.

III. Satu, kateri lete moje beffede flifhi, inu je stury, tiga jeft pergliham enimu modrimu Moshu, kateri je svojo Hišho na eno Skallo sydal: Kadar je vshe ena Ploha deshja padla, inu ena Povudnja prifhla, inu so Vejtri pihali, inu so nad toisto Hišho padli: inu ona nej padla; Sakaj ona je bila gruntana na Skallo. Inu kateri lete moje beffede flifhi, inu je nestury, ta je raunu kakòr en nepameten Mòsh, kateri je svojo Hišho na pejsek sydal. Kadar je vshe ena Ploha deshja padla, inu ena Povudnja prifhla inu so vejtri pihali, inu so nad to Hišho padli, inu ona je padla, inu nje padez je velik bil.

IV. ВЪСАКЪ ОУКО ИЖЕ СЛЪШИТЬ СЛОВЕСА МОЯ СЯ И ТВОРИТЬ Я, ОУПОДОБЯЖ И МЪЖОУ МЪДРОУ, ИЖЕ СЪЗДА ХРАМИНЪ СВОЕЖ НА КАМЕНИ. И СЪНИДЕ ДЪЖДЪ И ПРИДОША РЪКЪИ И ДЪХНЪША ВЪТРИ И НАПАДОША НА ХРАМИНЪ ТЪ, И НЕ ПАДЕ СЯ. ОСНОВАНА КО БЪ НА КАМЕНИ. И ВЪСАКЪ СЛЪШИАН СЛОВЕСА МОЯ СЯ И НЕ ТВОРА ИХЪ ОУПОДОБИТЬ СЯ МЪЖОУ КОУЮ, ИЖЕ СЪЗДА ХРАМИНЪ СВОЕЖ НА ПЪСЪЦЪ. И СЪНИДЕ ДЪЖДЪ И ПРИДОША РЪКЪИ И ДЪХНЪША ВЪТРИ И ОПРЪША СЯ ВЪ ХРАМИНЪ ТЪ, И ПАДЕ СЯ, И КЪ ПАДЕНИЕ ЮА ВЕЛИЕ.

Staroslovenščina.

Spisal P. Ladislav Hrovat.

Predgovor.

 Kedaj da bi bili prišli Slovani v naše kraje, o tem so zgodovinarji različnih misli. Surovički pravi, da so Slovani prvotni stanovniki (uralte Bewohner) v Evropi, zato ker ni mogoče, da ne bi se vedilo, kedaj je prišel tako silno velik narod, in ravno to je dokaz njih starodavnega prebivanja v Evropi. On terdi, da bili so tu že ob času Mojzesa. Toliko je gotovo, da so v 7. stoletju prebivali Slovenci od jadranskega morja do Donave, od virov Mure in Drave, od rek Salce in Ina do iztoka Drave v Donavo. Tudi Bistriška dolina (Pusterthal) na Tirolskem je bila od Slovencev naseljena.¹⁾ In Paul diakon naravnost imenuje Karniolo domovino Slovanov, ki so z Longobardi in Avari vred Italijo napadali. Da pa niso ostali posamezni oddelki zmiraj na enem mestu, lahko si je misliti pri tedajšnjem gibanju in preseljevanju narodov; tako nam priča zgodovina, ko so se okoli l. 568 Longobardi v Italijo vlekli in Avari v Panonijo pritisnili, razprosterli so se Slovani čez današnje Štajarsko, Kranjsko in Koroško;²⁾ ravno tako se je umaknila Avarom druga četa proti Koroškemu okoli l. 592. Naj važniše je preseljevanje v l. 892, ko so divji Magjari pritisnili na oserčje Slovanov, ko so namreč poklicani zoper Slované od kervoločnega Arnulfa v Panonijo prihruli. Lahko si je misliti, da so premagani Slovani obernili se od premagovavcev proč, ter se podali proti jugu in zatoku za drugimi sorodniki,

¹⁾ Šafr. II. 338.

²⁾ II. 453.

ne pa derli sovražnikom naproti; kakor je bilo nekdanj pri mongolskih napadih, tako tudi sedaj. Nekaj Slovanov je ostalo doma v Panoniji ter so se podvergli premagovavcu, nekaj se jih je umaknilo proti severju v tatranske gore, nekaj pa jih je šlo po sedanjem Štajarskem in Kranjskem in ob jadranskem morji, in so se pomešali med prejšine stanovnike sorodne; in v tem smislu ima Šafařík prav, če pravi, da sedanji Kranjci so neposredni nasledniki (descendenten) starih Panoncev. To priča pa tudi še dandanašnji podobnost našega slovenskega jezika in pa Slovencev o blatenskem jezeru, kakor tudi slovaškega. Verh tega tudi to, da so Slovenci in Slovaki, ki se med Požunom in Komornom strinjajo ter vežejo južne in severne Slované, splošno ime (Slovenci-Slovaki) ohranili, med tem ko so drugi sprejeli razne posebne imena: Hrvatje, Serbi, Rusi, Poljaki idr. Naravno je, da so vzeli seboj naj dražji zaklad, namreč svojo govornico. Naj si bo, da vzamejo narodu vse, kar ima, naj ga izženejo iz domačih pokrajin v daljne puščave, pa materni jezik bo nesel seboj, domača govornica pojde ž njim v puščavo. Saj že Herodot¹⁾ piše, da pešica sužnih Eritrejcev iz Eubeje, ki jih je Darij ob času druge perzijanske vojske preselil blizu Suze, da ti naseljenci med čisto ptujimi narodi govorili so še o njegovem času gerški jezik, zakaj ko je Herodot ondi potoval, govoril je ž njimi gerški. Toliko ložeje so ohranili Slovenci svojo govornico, ker prišli so k sorodnim bratom, se vé, da se je sčasoma marsikaj premenilo, po daljavi krajev, po gorkejem ali merzlejem podnebj, zakaj tudi to ima vpliv na omehčenje ali kerhkobo jezika, in pa kakor so prišli v dotičje z raznimi mejaši. Ali v bistvu pa je jezik eden, zatoraj kar velja od panonskih Slovencev, velja tudi od noriških; kar so imeli Panonci, je bila lastnina tudi Noričanov; stari slovenski cerkveni jezik si oboji prilastujejo z enako pravico; če ni pridigoval Metod Panoncem, pa jim je pridigoval v jeziku, ki je bil tudi noriški. Priča nam so frizinški odlomki, ki so gotovo iz Korutana doma, in njih beseda se čisto vjema s cerkvenim jezikom; kdor ne verjame, naj primeri le sklanjanje samostavnikov in sprego glagolov, in pa večino prirečji (adverbia); in prepričal se bo, da je temu res tako. Če pa besede in pomeni niso čisto enaki, temu se nihče čudil ne bo, kdor pogleda malo okoli sebe današnji dan, saj tudi imajo sedaj

¹⁾ VL 119.

po raznih krajih razne izraze. Stari so prešli, govorica se je spremenila tu, kakor tam, toda umerla pa ni, po raznih uimah se je razno prevergla, toda zato nasledniki pa niso zgubili pravice do detinstva svojih očakov. Noben velik narod, ki je bival v zavezi s sorodnimi narodi in ki je imel izobražen jezik, ne zgine tako, da bi ne bilo sledu za njim; nasledniki starih Panoncev in Noričanov so sedANJI Slovenci in deloma Hervatje, kar priča jezik sam; kakor sedaj, bili so tedaj politično razkosani in pomešani z družimi narodi, toda narod je bil eden, govoril en jezik, če tudi po narečjih malo različen. — Pa tudi na to ni gledati, kako imenujejo zgodovinarji raznih časov posamezne oddelke Slovencev; kajti tu si je misliti, da bili so pisatelji ptujci ter niso poznali naroda po notranji korenini. Popisovali in imenovali so jih po političnih razmerah Karne (Koruntane), Norike, Panonce, čeravno je bil v bistvu en narod. Če nas deli politika in pisatelji, nikarmo se deliti sami; poznajmo svoj živelj, in staro vez, ki nas veže nerazrušljivo že od starodavnih časov, namreč svojo govorico. Med vsemi pisatelji jo je naj bolj zadel naš slavni Kopitar, ki je po živelju posnel ter eno ime rabil za Slovane od Soče do Donave, namreč ime Gorotani (Carantani), kar mi po naše pravimo „Slovenci.“

Po tem takem menda ni treba prašati, če smemo mi krajnski Slovenci vdeleževati se tisučletnice Metodove ali ne. Kar velja od štajarskih Slovencev, velja tudi nam in Hervatom. Ni treba diplomatično dokazovati, do ktere meje je prišel Metod, kje je pridigoval; dosti je, da je govoril našim očakom, ali vsaj bratom naših prededov in sicer v jeziku naših očakov. Kaj moremo zato, da smo mejaši ali Krajnci, da so nas na kraj potisnili, od naroda se zato vendar ločili nismo. Le nerazrušljivemu jedru slovenščine imamo zahvaliti, da je mnoge uime niso zaterle. Krajnska dežela je cesta v Italijo, pred so derli Rimljani po njej v podonavske okrajine, potem pa drugi narodi v Italijo, in teptali po njej. Kaj čuda, da se je marsikaj spremenilo, ali jezik in narod je ostal slovenski kot „monumentum perenne.“

A. Slovenščina obredni jezik.

Na južnih pokrajinah Donave prebivajo trije slovanski narodi, namreč Slovenci, Hrvatje in Serbi. Hrvatje in Serbi so prišli ob pričetku 7. stoletja v kraje, kjer stanujejo še sedaj. Prihod Slovencev pa spada v prejšnje starodavne čase; zakaj že v prvi polovini 6. stoletja so se razprostirali na zahodu od virov Drave ob Salci in Inu do Donave, in ob Donavi do črnega morja na vztoku. Ta širni narod so razkrojili najpopred Hrvatje in Serbi, ki so prišli od severa; še bolj pa so ga preklali poznejši Magjari. Zatočni oddelek, mejaš z Nemci, prejel je nemško kulturo; vzhodni del pa, ki je segel do Carigrada, dobil je gerško. Zatočni oddelek Slovencev imenuje Kopitar Karantane, ki se še dandanašnji imenujejo Slovenci in stanujejo po zatočnem Ogerskem, Štajarskem, Kranjskem, Koroškem, na Primorji in deloma na Hervaškem. Vzhodni oddelek se imenuje bulgarski, odkar so se pomešali z uralskimi Bulgari, ki so sprejeli slovenski jezik tako, da imajo le kake dve kopi čisto bulgarskih besed; zato tudi ni prav jezik jutrovih Slovencev imenovati po neslovanskem narodu. Srednji oddelek, ki je bival v Panonii, so skor čisto zaterli; le nekaj jih je ostalo domá in nekaj se jih je pomaknilo proti zatoku. Da so bili ti trije oddelki ena celota, vidi se iz splošnega imena Slovenci, ki ga zatočni del še sedaj ima, in so ga pred tudi panonski in bulgarski Slovani imeli, kakor je povzeti iz životopisa sv. Klemenca. Jezik vseh treh oddelkov imenovali so slovenski, kar priča omenjeni životopis. Ondi namreč je brati: „Narod slovenski ali Bulgarov — slovenske pismenke — Gorazd, ki je domá iz Moravije in ki je izversten v obeh jezikih, slovenskem in gerškem.“¹⁾

Slovenci so bili prvi slovanski narod, ki je prišel v dotičje z izobraženimi narodi, in tako je prišlo, da se je njih jezik najpred izobraževati jel. Kot izgled in podlaga bil mu je gerški jezik, kajti bili so z Gerki kot sosedje v vednih dotičjih po kupčiji in vojskah. Bilo je pa takrat lažje, ker Slovenci so bili vkup, imeli enake običaje, enako govorico, se ve da po raztegnjeni širini nekoliko različne narečja; v širjem pomenu bi znali ločiti panonski, noriški in bulgarski dialekt. Če tudi

¹⁾ Mikl. Grub. Encykl.

nekoliko različen po narečjih, bil je pri svoji obilnosti korenin in pri svoji gibčnosti zmožen sprejemati gerške lepote in delati nove oblike in izraze. In tudi to priča o izobraženosti slovenskega jezika, da so ga sprejeli Bulgari kot zmagovavci, zakaj sicer je navadno, da premagovavci vrinejo svoj jezik premaganim narodom. Celó Nemci priznajo, da je med novimi jeziki najpred slovenski jel se izobraževati. Učeni Schlözer pravi o prestavah: „Ko sem bral legende in prestave cerkvenih očakov v slovenskem jeziku, stermel sem nad bogastvom, krasoto in krepkostjo njegovo v glasu in izrazih.“ Ni še davno, kar je slavni Herman rekel v graškem zboru pomenljive besede: „Že ob času sv. Cirila in Metoda je bil južno-slovenski jezik tako čudovito izobražen, tako doveršenih oblik, da je že tedaj stal na enaki stópnji z latinskim in gerškim; drugi evropejski jeziki so pa še le začenjali bivati jeziki.“ Nar tehtniši dokaz zmožnosti slovenskega jezika pa je ta, da sta mogla sv. brata Ciril in Metod v njem sv. pismo predstavljati in obhajati cerkvene obrede, zakaj ko bi ne bil jezik imel sam na sobi že nekake izobraženosti, gotovo bi ne bilo mogoče porabiti ga za tako važne reči. In ravno zato je težko verjeti, da ne bi Slovenci že pred znali brati in pisati, ali vsaj so imeli pripravo za to, naj si že bodi tako ali tako.

Slovenci so bili pa tudi prvi slovanski narod, ki so prejeli sveto keršansko vero vsaj kakih dve sto let pred Metodom, po misionarjih iz Akvileje (Ogleja) in Solnograda, deloma tudi iz Carigrada. Tako so imeli že besede za verske zaumene, ko jim je zasijala luč nove dobe; ko sta prišla dva naj večja dobrotnika slovanskemu narodu, sv. brata Ciril in Metod, po kterih so dobili Slovenci v svojem jeziku že v 9. stoletji sveto pismo, ki ga drugi narodi še sto in sto let pozneje v domačem jeziku slišali niso; po kterih je bil slovenski jezik celó v cerkvene obrede vpeljan, česar se drugih novih evropejskih narodov nobeden hvaliti ne more.

Perva in naj večja čast, ki je došla slovenščini, bila je ta, da je bila vpeljana v sv. obrede in kot liturgični jezik poterpjena od rimskega stola, kakor priča pismo papeža Janeza VIII. l. 880 do Svatopluka. V tem pismu stoji med drugim to-le: „Dalje pismenke slovenske od nekega Konstantína (Cirila) filozofa iznajdene, s kterimi bi se Bog, kakor se spodobi, hvalil in

1) Ima jih 1605.

častil, po vsej pravici hvalimo ter ukažemo, da bi se v tistem jeziku Jezusa Kristusa, gospoda našega, slava in dela pripovedovale. Tudi ni pravi veri in uku nasprotno, ali maše peti v tistem slovenskem jeziku, ali sveti evangeli in pa berila novega in starega zakona dobro prestavljene in razložene brati, ali vse druge duhovne molitve opravljati; zakaj on, ki je vstvaril tri glavne jezike, namreč hebrejskega, gerškega in latinskega, vstvaril je tudi vse druge za čast in slavo svojo.“ — Rimski papež je tolikanj raji dovolil slovensko liturgijo, ker so Slovenci v nevarnosti bili, da bi bili odpadli od rimske cerkve. Gerški car Basilij (867—886), ki je bil rojen Slovenec iz Macedonije doma (tudi Macedo imenovan), prizadeval si je vse Slovence si pridobiti. In res s svojim šuntanjem zoper frankovske gospodarje je toliko opravil, da so Primorci in Dalmatinci k njemu pristopili in tudi se od rimske cerkve ločili. Papež Janez VIII. jih je pridobil nazaj, in toliko ložeje, ker jim ni branil slovenskih obredov. Zakaj papež je poterdil obrede samo za Metodovo škofijo, ki pa ni segala v Dalmacijo, toda obredi so segli kmali čez mejo, Dalmatinci so se jih že za časov Metoda poprijeli, česar Metod ni mogel braniti. ¹⁾ — In potem, ko so Magjari prihruli, ko so slovenske obrede po Panonii zaterli in duhovne slovenske pregnali, in ko so le-ti bežali v Bulgarijo, bila je slovenščini tam domovina. Z veseljem so sprejeli svojo sestro sosedni Slovani, Bulgari, Serbi in na zadnje tudi Rusi, ter jo vpeljali v službo božjo, in še dandanašnji jo rabi kakih 50 milijonov Slovanov; dalje je došla v Rusiji slovenskemu jeziku ta čast, da so ga v pisavo vpeljali, kajti do Petra Velikega je bila ta navada, da so govorili ruski, pisali pa po slovenski.

Tako je postal cerkveni jezik, ki ga imenujemo „Staroslovenščina“, občno blago vsih slovanskih narodov. — Če prav ime staroslovenščina ni tako razumeti, kakor da bi bila mati vseh slovanskih narečji, ampak je sestra drugih, zakaj Slovani so se razkrojili že v starodavnih časih, in ne še le v 9. stoletji. Staroslovenščina je eden tistih oddelkov; se ve da so takrat posamezni oddelki še bliže vkup in si bolj podobni bili.

Slovenci so bili prvi kristjani med Slovani, so imeli naj prvi pisavo, slovenščina je nar pred izobrazena sestra. Njeni naj starji spomeniki segajo v 10. stoletje, med tem, ko imajo Čehi

¹⁾ Metelko Mitth. d. hist. V. 1858.

naj starje spise iz 13. stoletja, Poljaki iz 14., drugi iz 15. in 16., Rusi še le iz 18. veka. Zato je slovenščina segla tako po širokem, in pa ker dialekti takrat niso bili tako različni, kot sedaj. — Ko bi bila mati vseh narečji, morali bi jo zvati staroslovenščino (altslavisch mesti altslovenisch).

Ako vzamemo za „staroslovenščino“ jezik celega slovenskega naroda, ki je prebival v Panonii, v Noriku in po okrajinah okoli hemonskega ogorja (Haemos), imenujemo po vsej pravici sedanjo slovenščino hči staroslovenščine. Ako pa vzamemo za „staroslovenščino“ samo cerkveni jezik, ki je bil le en dialekt vesoljnega slovenstva, namreč panonski, tako pa izvira naša slovenščina iz nekega bližnjega, unemu prav podobnega narečja, je toraj hči sestre. Zakaj jezik se je bil že pred nekoliko razkrojil. Šafařík pravi, da je bil panonski nekako v sredi med bulgarskim in noriškim. Noričani so berž ko ne že v 9. veku izgovarjali na priliko *č, j*; Bulgarci pa *št, žd* (B. so naredili *tj = št; dj = žd*; N. pa *tj = č; in pri dj so d izpahnili*). Ali pa so Panonci izgovarjali *št in žd*; verjetno je, dokazano pa ni, zakaj naj starji spomeniki, če tudi v Panonii doma, prepisani so od Bulgarcev, ki so jih utegnili nekoliko spremeniti. Če toraj ni znano, kateri jezik, bulgarski ali noriški je bil bliže panonskemu, vendar je bolj verjetno, da noriški je bliže v žlahti, kajti še dandanašnji se jezika nju potomcev celó malo ločita; dalje pričajo to tudi tiste beseda na *ѣти (eti)*, ktere so si Magjari od starih Panoncev sposodili, post.: beszed - *вѣѣда*, cserep - *чрѣпа*, csev - *цѣва*, ebed - *ѣба*, lep - *лѣпа*, *мѣр* (mer) v Bogomér, Kazmér, Ladomér — sedanji Slovenci in Magjari izgovarjajo v teh besedah e tako, da je slišati neki glas med e in i; Bulgarci pa imajo v naglašanih zlogih *ѣa (ea)*, sicer pa *ѣ (e)*. — Naj že vzamemo tako ali tako, staroslovenščina je lastnina celega naroda, kajti del (dial. pan.) spada k celoti. Čeravno je faktično prišel le en del ali eno narečje v pisavo, druga dva imata pravico do lastnine, in korist se je sprostirala na obadva.

Da je slov. cerkveni jezik bil jezik panonskih Slovencev v 9. stoletji, ne pa bulgarskih, kakor so terdili pred učeni (Dobrovsky, Vostokov, od kraja tudi Šafařík, kar pa je pozneje preklical), tega ne more tajiti nobeden. Priča temu so legende, pisma papežev in spreobrnjenje Karantanov. Domovina teh Slovencev se je razprostirala med Donavo in Dravo, proti za-

toku je segala do Ptujega (mesto), njih središče je bil sedež Kocelna na iztoku vode Szala v Blatensko jezero, kjer je sedaj Szalavár. Tudi so bili različni od Moravcev, ki so spadali k češkemu narodu. Nekatere je zapeljalo ime „Vélika Morava“ k misli, da so Panonci in Moravani jeden narod. Toda pod tem imenom se ne sme zastopiti cela moravska država, ampak sama Panonija do Drave, ki se je po sedinjenji z Moravo imenovala „Vélika Morava“. ¹⁾

Razun omenjenih vnanjih prič naj navedemo še nekatere notranje dokaze, da je cerkveni jezik res panonski (v širjem pomenu: karantanski). Taki so: a) Jezik v najstarih spomenikih je naj bolj podoben tistemu, ki se mu še danes pravi „slovenski“; to bi se vidilo še bolje, ko bi imeli v originalu knjige, ki so bile pisane v Panonii, kajti sedaj imamo samo prepise. b) Več besedi je, ki so v navadi le pri Slovencih na nemški meji, in sicer zato, ker Slovenci so dobili keršansko vero že pred po nemških misijonarjih in so sploh z Nemci obhajali; take so: **БОУКЪ**, **БОУКЪВЪ** (čerka) - buoh (Buch); **ВРЪДЪ** - unwerd; **КЪНАЗЪ** (knez) - kuning (könig); **МЪНИХЪ** (mnih); munih (Mönch); **ПОСТЪ** - fasta; **ПИЛА** - fila (Feile); **ПЕНЪЗЪ** - phenig; **ЦРКВА** - Kirche; **КРЪСТИТИ** - christen. — Te besede so povzete po staronemščini; nahajajo se pa tudi take, ki niso vzete iz nemškega, vendar pa narejene po nemškem, post.: **НЕПРИІАЗНЪ** - unholda; **ПЪКЪ** peklo (pekcl) - paech (infernus), **СРЪДА** - Mittwoch. — So dalje zopet druge besede, ki so vzete iz latinščine, take so na priliko: **КАЛЕЖЪ** - calix; **КЪМОТЪ** - compater (boter); **КЪМОТЪ** - commater (botra); **КРИЖЪ** - crux. Te in take besede so latinsko-nemška terminologija za keršanske reči pri Slovencih; po pravici jih imenuje Dobrovsky „predcirilčne“, kajti te besede so vpeljali nemški misijonarji med Slovence in Ciril jih je pri Panoncih že dobil, ter raji porabil, kakor pa nove kovati ali gerške vrivati. Ker pa so jih Bulgari večidel zamenili z gerškimi, ter pisali na priliko: **МОНАХЪ** mesti **МЪНИХЪ**, **ПАПА** mesti **ПАПЕЖЪ**, **ИЕРЕИ** mesti **ПОПЪ**, **ДНАВОЛЪ** mesti **НЕПРИІАЗНЪ**: gotov je dokaz, da šla je pisava od tukaj doli, ne pa prišla od ondi gori; kajti nemško-latinske besede gotovo niso domá v kraji, kjer gerščina obvlada, marveč take primitive besede kažejo v kraje, v katerih se je bil vkoreninil

¹⁾ Mikl.

nemški živelj in latinski obredi, to je, v Karantanijo. — Zadnjič naj omenimo še to, da imajo tudi Magjari za verske znamenje besede, ki so gotovo vzete iz staroslovenščine, in ki pričajo, da so Slovenci pomagali Magjarom h keršanski veri, post.: csötörtök (četertek), kereszt (križ), malaszt (milost), oltár (altar), péntek (pétek), pókol (pekel), szent (svet), szerede (sreda); Balaton (blatensko jezero), dorong (drog).¹⁾

Če se vpraša, kakošni obred ali liturgijo je vpeljal Metod, gerško ali latinsko, odgovorimo z Ginzel-nom, da je rabil rimsko-slovenski obred, ne pa gerško-slovenskega. Cela zgodovina o Metodovem škofijstvu priča, da je bral sv. mašo v slovenskem jeziku po latinski liturgiji. Sv. brata sta našla pri Slovencih že keršansko vero v rimskem obredu vpeljano; kot modra človeka in goreča duhovna sta gledala le na to, kako bi več storila in jih ložeje podučavala; preuredila sta le toliko, kolikor je treba bilo, to je, jezik sta spremenila, družih novarij nista vpeljavala. Ko je bil Metod posvečen za višega škofa, prisegel je na vero rimske cerkve, in pa, da bo varoval in ohranil edinost vseh cerkvenih naprav, toraj tudi edinost liturgije. — Ko so ga zoperniki tožili pri papežu, očitali so mu le spremembo jezika, in gotovo ne bi bili zamolčali, ko bi bil tudi liturgijo spremenil. In ravno zato mu je poterdil papež slovenski jezik, da ne bi odpadli Slovenci k Gerkom, gotovo bi mu ne bil poterdil gerške liturgije. — Pomenljivo je tudi, kako sta se sv. brata zagovarjala pred papežem: „Siquidem si quis vissemus illi populo aliter aliquando cum ceteris nationibus subvenire in lingua Graeca vel Latina, omnino quae reprehenditis non sanxissem. Sed quia idiotas viarum Dei totaliter reperi, et ignaros, solum hoc ingenium almiflua sancti Spiritus gratia cordi meo inspiravit, per quod etiam innumerum populum Deo aquisivi.“²⁾ Tu govori Metod samo od jezika, iskal je le pomočkov, da bi jim ložeje pomagal. Če so že tako bili „idiotae viarum Dei“ in pa „totaliter ignari“, gotovo bi jih še bolj zmedel, ko bi bil nove obrede vpeljal.

Sv. brata sta našla Slovence pod rimsko oblastjo, zato sta predstavila Hieronymovo sv. pismo, ki je veljalo v rimski cerkvi in bilo v navadi. O tem piše Daniel Pabebrochius to: „Cyrilli

¹⁾ po Mikl.

²⁾ Farlati III. sacr. III. 91.

versio facta est secundum vulgatum, probatamque in Patriarchatu Romano Hieronymi versionem latinam; licet enim Graecus esset Cyrillus, Slavoniam tamen, in qua praedicabat, sciebat antiquitus juris esse Romani: adeoque Ecclesiae Romanae aptare se voluit, quatenus poterat, eidem redditurus gesti a se muneris rationem.“¹⁾ Te besede pričajo, da sta se podvergla v vseh rečeh rimski oblasti. — Da so bile slovenske knjige osnovane na podlagi rimskega obreda, kaže tudi to: V Ostromirskem evangelji je pridjan kalender ali zapisnik praznikov čez leto, in ondi stoji praznik sv. Silvestra papeža na 31. dan decembra po latinskem kalendru, ne pa na 2. dan januarja, kakor ga imajo Gerki.²⁾ — Naj očitniši dokaz je zadnjič ta, da so cerkveni obredi v Primorji, kamor so prišli že ob času Metoda, še dandanašnji rimsko-slovenski, taki kakoršne je vpeljal Metod.

H koncu spisa o slovenskih obredih naj pridenemo še to, da slovenski obredi so bili poterjeni od papeža tudi pozneje. — Slovenske obrede so sprejeli Slovani z velikim veseljem in se jih terdno držali, kamorkoli so prišli. Ali zadeli so obredi na mnogo in močnih nasprotnikov, kakor v začetku, tako tudi pozneje. Bili so jim sovražni Nemci, pa tudi med domačinci ni manjkalo sovražnikov. V Dalmaciji so jih prepovedali in odpravili na treh cerkvenih zborih v Splitu, naj prvo že l. 925, potem l. 1059, in zadnjič l. 1064. Cerkve so zapirali in pod ojstrimi kaznimi prepovedovali, ne rabiti slovenskega jezika pri službi božji. Za nekaj časa je omolknilo slovensko petje po cerkvah, toda ljudstvo si ni dalo vzeti prijetne besede domače; duhovni so bili prisiljeni vdati se želji ljudski ter sčasoma jeli so na novo pevati mašo v domačem jeziku. Tako je nastalo mnogo in sitnih pričkarij.³⁾ — V taki zadregi je mogel biti l. 1248 Senjski škof, ki je prosil papeža Inocencija IV., naj bi dovolil obravnavati službo božjo v domačem jeziku. Papež mu je odgovoril tako-le: „Porrecta nobis petitio tua continebat, quod in Sclavonia est littera specialis, quam illius terrae Clerici se habere a B. Hieronymo (sic) asserentes eam observant in divinis officiis celebrandis. Unde ut illis efficiaris conformis, et terrae consuetudinem, in qua existis Episcopus, imiteris, cele-

¹⁾ Farl. 89.

²⁾ Kop. Glag. 32.

³⁾ Farl. 128 sqq.

brandi divina secundum praedictam litteram a nobis licentiam postulasti. Nos igitur, attendentes quod sermo rei, et non est res sermoni subjecta, licentiam tibi in illis dumtaxat partibus, ubi de consuetudine observantur praemissa, dummodo sententia ex ipsius varietate litterae non laedatur, auctoritate praesentium concedimus postulatam.“¹⁾

B. Glagolica in Cirilica.

Slovani imajo že od starodavnih časov dve pisavi, Glagolico in Cirilico. Cirilica je sedaj v rabi pri tistih Slovanih, ki imajo za službo Božjo gerške obrede. Glagolica pa je le še po nekterih krajih na Primorji in bližnjih otokih. — Kakor ste dve pisavi, tako govori sporočilo tudi od dveh početnikov, ali prav za prav od treh. Da je sv. Ciril zložil neko pisavo za Slovence, to priča zgodovina že tisuč let, in sicer učeni so bili dolgo dolgo te misli, da je sedanja Cirilica njegova znajdba. O Glagolici pa so bili raznih misli; nekteri so terdili, da so imeli Slovani Glagolico že pred Cirilom, med južnimi Slovani pa je ustmeno sporočilo pripisovalo Glagolico sv. Hieronimu. Pozneje so prišli na dan spisi, kateri pričajo tudi o sv. Klemenu, ki je bil Metodov učenec in potem škof v Velici na Bulgarskem, da je zložil abecedo ali pisavo za Slovence. In tako prilagajo učeni sedaj eno pisavo Cirilu, eno pa Klemenu. — Da bodo Slovenci, kateri ne umejo nemški, ali kateri nimajo pri rokah dotičnih bukev, vidili, kako se trudijo učeni možje že zdavno za pojasnjenje slovenske zgodovine in literature, sestavili bomo tu plode in rezultate njih prizadevanja ter jih podali Slovencem v domačem jeziku, naj bi iznajdbe posameznih došle v prid in korist narodu in postale občno blago. — Lastnih preiskav tu nimamo, povedali bomo, kar smo se naučili pri drugih. — Bukve smo rabili te: Kopitar: Glagolita Clozianus, Prolegomena k Texte du Sacre; Šafařík: Památky, Ursprung und Heimat des Glagolitismus; Miklošič: Slav. Bibliothek, spis o Glag. v Gruberjevi Encyclop.; Talvj: Slav. Literatur.

I.

Med učenimi je bil Gelazi Dobner prvi, ki je s tehtnimi razlogi dokazoval, da je Glagolica stareja kot Cirilica.

¹⁾ Parl. 89.

Njegova razlaga je nekako taka-le: Odkler ste znane obe pisavi glagoliška in cirilska, imeli so glagolico za starejo; nekaj zato, ker se je menilo, da jo je zložil sv. Hieronim in pa ker so jo rimski papeži poterdili, še bolj pa, ker njene neprilicne in težavne čerke, ki jih nobena druga pisava nima, kažejo, da so zdavna in originalna znajdba. V Cirilici pa so gerške čerke, kakoršne je rabila Gerščina v 9. veku. Glagolica je bila znana ob času Janeza VIII. in sv. Metoda, toraj gotovo stara. Glagolica je enotna in vsa enaka; Cirilica pa ima med gerškimi pismenkami še druge, ki niso gerške. Tudi ime „Glagolica — bukviča“ kaže, da izvira iz starih časov. Dalje priča tudi ta okoliščina, da so Rusi, ki Cirilico rabijo, keršansko vero prejeli sto let pozneje, kakor Sloveni, kateri rabijo Glagolico. K temu imajo Glagoliti neki spis iz leta 1222, in iz tega spisa je viditi, da je bila Glagolica že ob Metodovem času sploh v rabi. Neki duhoven namreč, Nikolaus iz otoka Rab, pravi v predgovoru k temu glagoliškemu psalteru, da ga je prepisal l. 1222 pod papežem Honorjem, Friderikom rimskim, in Robertom vzhodnim cesarjem iz nekega veliko starejšega psaltera, ki je bil pisan na povelje in stroške salonskega škofa Theodora. Ker pa je gotovo, da je bil tisti Theodor nadškof v Saloni pod papežem Janezom VIII., tedaj v 9. veku, gotovo je tudi, da je bila Glagolica v 9. veku znana, in to je tista, ki sta jo sestavila slov. aposteljna Ciril in Metod. Ako bi kdo utegnil ugovarjati, da ste takrat morda obe abecedi bile v navado prišle, reči se mora na to, da bi nespametno bilo, sestavljati težavno in okorno Glagolico, če je bila že znana, lahka in umevna Cirilica. — Dalje še to: Cerkveni zbor v Saloni l. 1061—1072 je zavergel Metodovo pisavo. Ko bi bila ta pisava sedanja Cirilica, ne bi jim bila neznana, ker je podobna gerščini, in toliko bolj bi jo bili poznali, ker je salonska škofija na severno in juterno stran mejila na Gerke; oni pa je niso poznali in imeli so jo za gotiško pisavo, kar se vidi iz teh besed: „dicebant gothicas literas a quodam Methodio haeretico fuisse inventas.“ Iz tega pa je razvidno, da je zbor imel v misli Glagolico. Tudi anonymus (neimenovan pisatelj) o spreobrnjenji Karantanov govori od „noviter inventis litteris slavinis“ (na novo iznajdenih slovanskih pismenk). In papež Janez VIII. pravi: „litteras slavinas a Constantino quodam philosopho repertas jure laudamus.“ Po nobeni viži pa ne bi mogli reči ti možje, da je Ciril

nove čerke iznašel, ko bi bil tisto sedanjo Cirilico, ki je čisto gerški podobna, porabil za slovenščino. — Toraj notranji razlogi in pa vnanje priče silijo k tej misli, da Ciril je zložil Glagolico. Cirilica pa je poznejša.

II.

Tej misli Dobnerjevi se je operl učeni Dobrovsky in terdil, da je Glagolica poznejša kakor Cirilica, da toraj Ciril ni zložil Glagolice. On deva začetek Glagolice v enajsto stoletje, ali celó v trinajsto. Postavil je Dobrovsky hipotezo, da bi pokazal začetek Glagolice, in opira svojo hipotezo na zgodovino tako-le: Ko je neki škof norenski, Gregor po imenu, slovenske duhovne drugih škofij posvečeval ter tako v pravice družih škofov segal, zbrali so l. 1060 v Splitu (Spalato) cerkveni zbor (synodo) in prepovedali slovenske obrede, ne vedé, da jih je že papež Janez VIII. bil poterdil, Metoda pa so kot krivoverca izobčili (in forma qua auctorem) skor 200 let po smerti, in zaverгли njegovo pisavo. Sklenjeno je bilo, da se ima opravljati sv. maša samo v latinskem in gerškem jeziku (tun inprimis proscripta fuit atque interdicta liturgia Slavonica, et gravissimis poenis interpositis cautum est, ne quis in posterum alia lingua, nisi aut latina, aut graeca ad rem divinam faciendam, precesque publicas Deo divisque adhibendas uteretur, neve ullus Sacris Ordinibus initiaretur, quin alterutram linguam caleret. ¹⁾) — Ker pa se je ta sklep Dalmatinom preoster zdel, in ker niso hotli opustiti domačih obredov pa tudi ne zaverženi biti zavoljo pisave ali odcepiti se od rimske cerkve, zmislil si je neki duhoven pobožno zvijačo, ter ponaredil in spremenil Cirilico tako, da je bila podobna koptiški pisavi, in tako je postala tista „Glagolica“. Da pa bi imela nova pisava večo veljavo, rekli so, da izvira že od sv. Hieronima; in to mnenje je bilo tako vterjeno, da nobeden drugače mislil ni. In celó rimski papeži so verjeli temu ustmenemu sporočilu, kar se vidi iz pisma Inocencija IV., ki je l. 1248 senjskemu škofu pisal tako: Porrecta nobis petitio tua continebat, quod in Slavonia est littera specialis, quam illius terrae Clerici se habere a B. Hieronymo asserentes eam observant in divinis officiis celebrandis. ²⁾) — Da

¹⁾ Farlati Illyr. sacr. III. 129.

²⁾ Talvy. 32. Kop. Glag. Cloz. II.

je ta hipoteza puhla, vidi se ji na prvi pogled; zakaj sama prememba čerk bila bi malo pomagala, ker so prepovedali slovenski jezik za cerkveno rabo, ne pa pisave. — Tù je pomniti še to, da so bili slovenski obredi overženi že dvakrat pred, l. 928 in 1059, obakrat v Splitu; toda Slovani so se deržali starega sporočila in treba je bilo novih sklepov in ukazov.

Več verjetnosti bi imela druga hipoteza Dobrovskega, ko bi jo zgodovina poterdila, namreč: Ker so po odpadu (schisma) Latinci čertili Gerke, in ž njimi vred vse druge narode, kateri so v domačem jeziku vpravljali službo Božjo; dalje, da ne bi bil zaveržen jezik zavoljo pismenk, ali pa, da bi Slovence odderževali od Gerkov: premenili so dalmatinski duhovni Cirilico, ki je pisana z gerškimi čerkami, v tako imenovano Glagolico. Da bi imela nova pisava večo veljavo, rekli so, da jo je zložil sv. Hieronim, ki je bil rojen Dalmatinec (l. 420).

III.

Dasilih so Dobrovskega hipoteze puhle, veljale so vendar pri vseh in nobeden ni mislil drugače, tudi Kopitar je bil od kraja te misli. Kar je naenkrat zagromelo, ko je prišla na dan neka glagoliška knjiga — Glagolita Clozianus — ki jo je imel grof Cloz (Klotz) na Tirolskem. Kopitar je namreč dobil v roke ta kodeks, je jel preišljevat in preiskovati, leta 1836 ga je preobčil in celemu svetu oznanil, da glagolica je veličastna in stara, stara je toliko, kakor cirilica če ne starji. Slavni kritikar opira svoje misli na te razloge: a) „Glagolita Clozianus“ je bil pisan v 10. ali 11. stoletji, kakor priča pisava in jezik, in spada k tistim rokopisom, ki so bili pisani v Bulgariji od Metodovih učencev in njih naslednikov precej po prihodu v Bulgarijo, ali pa k tistim, ki so bili prepisani iz prvih pisanih še v Panonii. Ta knjiga je toraj toliko stara, kakor naj starji cirilska namreč „Ostromirovi Evangelji,“ ki so pisani l. 1057. b) „Abecenarium bulgaricum,“ ki je v Parizu, ima imena pismenk pisane z latinščino, in to latinščino devajo Maurinski Benediktinarji v 9. ali 10. stoletje (850—950) in Kopitar pravi, da ni poznej kot iz 11. ali 12. veka. c) Neki cirilski psalter — Codex Bononiensis — ki je pisan ob času bulgarskega kralja Assan, okoli l. 1185 ima sred cirilske pisave tri verste pisane z glagolico. d) Naj starji knjige cirilske imajo perve čerke (initiales) glagoliški pisane, na priliko, psalter iz

11. veka, ki ga ima Eugeni v Kiev-u; glagoliški spisi pa nimajo cirilskih pismenk.

Po teh razlogih je dokazano, pravi Kopitar, da je Glagolica toliko stara, če ne starji, kakor Cirilica. — Pa kdo bi bil zložil Glagolico, Kopitar ni določil; postavil je dve hipotezi v tej zadevi, prvič: Kaj ko bi bili Slovenci imeli Glagolico že pred Cirilom, če ravno ne od sv. Hieronima? Ker pa obredov službe Božje niso opravljali v domačem jeziku, tudi svoje pisave niso rabili za verske reči; ko pa sta ss. brata slovenski jezik vpejljala za obrede, vzela sta iz stare pisave 12 čerk k gerški abecedi, namreč za take glase, ki jih gerščina nima, in tako pisala v sedanji Cirilici, Slovenci pa so se raji držali stare pisave, ker so je bili bolj vajeni in so tudi sv. bukve ž njo spisovali — ali pa, drugič: Kaj ko bi bil Ciril celo glagoliško abecedo sestavil, iz tega namena, da ne bi Latinci čertili gerške pisave, in ž njo vred Slovencev; kajti Gerke so sovražili za voljo razkolništva? — Toliko je gotovo, pravi Kopitar dalje, da nekdanj je bila Glagolica sploh v navadi pri Slovanih takraj Donave kot zgolj slovanska, in sicer za oba obreda. Potem pa, ko je gerška cerkev čisto odpadla, so Rusi in drugi narodi gerške vere se poprijeli sedanje Cirilice, ker jim je lažje bila; Glagolica pa je ostala Slovanom rimskega obreda, vsaj deloma.¹⁾

IV.

Kopitarjevo misel, da je Glagolica toliko stara, kot Cirilica ali pa še stariša, poterdil je Šafařík, in ž njim Miklošič in drugi učeni. Šafařík je šel naprej in s tehtnimi dokazi razložil, da je Glagolica stariša od Cirilice; zakaj Kopitar je to reč s svojim bistrumom bolj — divinando — uganil, kot dokazal, pravi Šafařík, ker važniši in dokazljivi spomeniki so poznejše na dan prišli, ki jih Kopitar ni imel v rokah. — Učeni možje stavijo svojo terditev na notranje in vnanje razloge; perve so posneli iz pisave same, druge jim dajo historični spomeniki in dokazi. Naj važniši razlogi so ti-le:

1. Nekaj glagoliških čerk je odprtih na levo, cirilske, gotiške in latinske pa so na desno obrnjene; une na levo obrnjene izvirajo iz tiste stare dobe, ko so še pisali od desne na levo.

¹⁾ Kop. Glag. Cl. III. XIII. — Slav. Bib. I. 72.

2. Kakor je bila v starih časih navada, da so rabili čerke za števke (Zahlbuchstaben), tako je tudi v slovenščini bilo. In glagoliške čerke imajo kot števke tisto veljavo (Zahlenwerth), kakor stoje v abecedi; cirilske pa imajo številni pomen gerških čerk; tudi se ravna Cirilica pri zaznamovanju števk včasih po Glagolici, nikdar pa ne Glagolica po Cirilici, in to priča, da je Cirilica mlaji.

3. Kakor ima koptiška pisava razun gerških pismenk nekatere egiptiške, in kakor je vzela gotiška 3 čerke iz rimske abecede, tako ima Cirilica med gerškimi čerkami nekatere glagoliške. Za take glase namreč, katerih gerška nima in toraj tudi pismenk ne (š, č, ž), ima Cirilica glagoliške ali vsaj po njih posnete pismenke, kar ne bilo mogoče, ko bi Glagolica bila izcimila se iz Cirilice.

4. Kdor primeri in na tanko prégleda glagoliško in cirilsko pisavo, vidil bo, da ima vsaktera svoje prednosti, pa tudi napake. Vendar pa je Cirilica bolj izverstno izpeljana, ter kaže, da je tu nekaki napredek v pisavi, in da je Cirilica le popravljena in olajšana Glagolica. To je razvidno posebno na tistih čerkah, ki jih imate obe pisavi za ene in iste glase, t. j. kjer rabi Cirilica glagoliške pismenke; na priliko za naš č ima Glagolica svoje znamenje, iz kterega je polagoma nastalo cirilsko. Lahko je viditi, kako izvira ena čerka iz druge, in da je Cirilica posnela po Glagolici, toda lepopisno popravila, tako da se vidi nekaki napredek v pisavi. Toraj je to živa priča, da je Cirilica poznejša od Glagolice.

5. Kakor je cirilska abeceda bolj doveršena od glagoliške, tako je tudi s pravopisjem in slovniško skladbo (Stil). Glagoliška skladba je nekako prvotna in primitivna, Cirilska pa je že bolj oglašena in omikana. To se vidi na tem: a) Glagoliška prestava Psaltera in Evangelja, katero Cirilu samemu pripisujejo, ima veliko več neprestavljenih gerških besed, kakor Cirilska. In to je naravno, zakaj znano je iz zgodovine prestav, da je prvi prestavljavec svetih bukev velikrat primoran, da vzame nekaj besed neprestavljenih iz originala v prestavo. Take besede popravijo nasledniki, ter jih domestijo z domačimi, in tako postane prestava še le sčasoma popolnoma in čista. Tega si še misliti ne moremo, da bi bili poznejši Glagoliti gerške besede vcepili, kajti živeli so na zatočnem in bili vdani rimskemu papežu. — b) Glagoliška prestava ima veliko pomot in napak

prestavljenih besedi, v Cirilski pa so popravljene. Vzrok tega lahko razvidimo, če se spomnimo na stare čase in njih spise, kjer so tudi naj izverstniši prestavljevalci mnogokrat se zmotili, zlasti kedar so prestavljali v jezik, kateri še slovstveno izobražen ni bil. In ravno to je bilo pri Cirilu; kajti on in njegovi pomagavci so delali med narodom, ki literature še ni imel; delali so v deželi, kjer se je strinjalo troje narečje, bulgarsko, slovensko in moravsko; njegovi pomagavci so bili deloma Bulgarci, in tako so se lahko vrinile pomote posebno pri takih besedah, ki več pomenov imajo; dalje je tudi to, da je Ciril premalo časa živel in delal, da bi bil zapazil in popravil napake, moral je izročiti delo manj zmožnim možem. Toraj, ker so cirilske prestave bolj proste pomot, kot glagoliške, gotovo so glagoliške stareje; zakaj ko bi bilo iz perva vse prav prestavljeno, pač ne bi si nobeden upal pozneje pokvarjati, ali vsaj drugi ne bi mu pustili pačiti, posebno duhovni ne, med kterimi je bilo mnogo učenih. — c) V glagoliških rokopisih se nahaja veliko „arhaizmov“ t. j. zastarele besede in pa zastarele oblike. Take arhaizme popravljajo cirilski prepisovavci s tem, da jih namestujejo z novimi besedami in oblikami, ali pa pristavljajo k starim nove izraze, da bi jih bralci lažje razumeli. — Vse to kaže na nekaki napredek in izviranje Cirilice iz Glagolice, ter po tem takem priča, da je Glagolica starji; zakaj naravno je, da se tamne reči pojasnujejo, in da se mlado razvija iz starejšega.

6. Več cirilskih rokopisov je, ki so prepisani iz Glagolice. To pričajo posamesne glagoliške čerke, ki se nahajajo sem ter tje v cirilskih spisih, pa tudi cele verste po glagoliški pisane so v njih. Glagoliškega spisa pa nobenega ni, ki bi se moglo dokazati o njem, da izvira iz Cirilice.

7. Tudi se dobijo „Palimpsesti,“ v kterih je Glagolica zbrisana, in po njej je pisano s cirilskimi pismenkami. Takih pa ni, da bi bilo poverh Cirilice pisano glagoliški.

8. Dalje se dajo navesti historični spomeniki, ki pričajo, da je Glagolica stareja. Naj starji dokument slovanske pisave je neki podpis na Atoški gori. V kloštru Iweri namreč imajo neko gerško pismo (Urkunde), ki mu je letnica zapisana 982, in v tem pismu je ime duhovna „Juri iz Hierisa“ glagoliški podpisano. — Druga priča so pražki odlomki (Prager Fragm.) Letnice sicer nimajo, pa so gotovo prav stari. Šafařík sodi, da izvirajo iz dobe sv. Wenceljna, okoli l. 862 — 950, ter kažejo

starost Glagolice. Tu se nahajajo štiri besede, ki so le glagoliškimi spisom lastne, namreč крижъ, іадро, обидо, законо-престопно; mesti teh besedi rabijo Cirilski крътъъ, скоро, обидоше in безаконно. Naj stareji cirilski spisi pa ne segajo čez 11. stoletje (1047) nazaj, kolikor je znano iz zgodovine. — Naj pridenemo še to-le: Leta 1047 je prepisal v Novgorodu duhovnik Upír Lichyj za vladika Vladimira Jaroslaviča bukve „prerokov“ v sedanji Cirilici, in konec spisa pove razločno, da je pisal iz nekega starega rokopisa, ki je bil pisan s Kjurilico — is Kurilovice. Šafařík pravi, da ta Kurilica je sedanja Glagolica, ker a) neki prepis tega spisa (iz 14. — 15. veka, v kloštru „Lawra“ na Ruskem) ima nekaj glagoliških besed, in mnogo glagoliških čerk, ki so čisto podobne čerkam „pražkih odlomkov;“ b) ko bi bilo to prepisano iz cirilskega rokopisa, bila bi ta opazka nespametna in brez pomena; ako pa jo vzamemo tako, ima pravi pomen, namreč, da „Kurilica“ je cirilova pisava, t. j. Glagolica; zakaj pisatelj gotovo ne bil tega omenil, ko ne bi bila pisava originala različna od njegove pisave.

9. Ker je gotovo, da so imeli panonski Slovenci v 9. stoletji svojo pisavo in pa da je šla ta pisava še pred koncem omenjenega stoletja z Metodovimi učenci vred k slovenskim Bulgarcem, nastane prašanje, ktera pisava je bila ta, Glagolica ali Cirilica? — Ni misliti, da bi jo bili spremenili v nepriročno Glagolico, ako je bila pred Cirilica; zakaj nobeden ne bi jemal Glagolice mesti zložniše Cirilice, naj si bo izobražen po latinski ali po gerški. Verjetno je tedaj in čisto naravno, da je v hemonskih deželah Cirilica spodrinila Glagolico; temu toliko berž, ker ljudje v ondotnih pokrajinah bili so izobraženi po gerški, ter jim je bila Cirilica bolj zložna in umevna. To poterdí tudi zgodovina, neka legenda namreč o sv. Klemenu (umerl 916); ta pravi, da je Klemen vpeljal to popravo; ta legenda naravnost pove, da je zložil bolj umevne pismenke, kakor so bile Cirilove. Te pismenke ne morejo biti druge, kakor sedanja Cirilica, kajti gerški izobraženim Slovanom je bila Cirilica gotovo bolj umevna, ker je sestavljena iz gerških čerk, kot pa stara Glagolica.

10. Šafařík derži posebno veliko na to, da se dokaže domovina Glagolice, češ dokaz za domovino je tudi dokaz za starost. Ta dokaz pa nam podajo pred vsem naj bolj gotovo

besede, ki se nahajajo v starih spisih različnih po različnosti krajev, iz katerih izvirajo; zakaj naravno je, da so jemali predstavljavci izraze in govornice tistega naroda, med katerim so živeli in za katerega so delali prestave. — Šafarik dokazuje tako: Legenda pripoveduje o sv. Cirilu, da je v Carigradu zložil abecedo in pričel predstavljati Evangelje sv. Janeza, — „v začetku je bila beseda itd.“ — predstavil je le evangeljske berila za nedelje in praznike, dalje psalme in cerkvene pesmi. Da bi bil vse to že v Carigradu doveršil in potem v Panonii nič delal ne bil, tega si misliti ne moremo; marveč verjetno je to, da je pred le predstavljati poskušal, in potlej v Panonii z domačimi sodelavci delo izpeljal. Ciril je delal za narod ter jemal besede iz njegove govornice, toraj moramo tacih dokazavnih besed iskati v Panonii; zakaj historično gotovo je, da je bival Ciril pred odhodom v Rim pri Koceljnu in je imel 50 učencev domačih, ki jih je podučeval in prestavljal ž njimi, pozneje je tudi Metod dvakrat ondi bival. Res je sicer, da so Magjari Panonce zaterli, in ž njimi je zginil tudi jezik, toda noben narod, ki je izobražen in literaturo ima, ne zgine tako, da ne bilo sledu po njem. Tako je bilo tudi s Panonci. Zgodovina priča, da jih je šlo nekaj k Hervatom in Bulgarcem, nekaj jih je šlo proti zatoku po Kranjskem, nekaj jih je ostalo doma ter se podverglo Magjarom. Zatoraj je treba iskati sledov njih pri sosedih, sorodnikih in naslednikih, in tu so v prvi vrsti Slovenci in pa Hervati. Taki sledi so tiste besede v glagoliških spisih, ki so analogične jeziku in pisavi v karantanskih odlomkih, in ki nikjer drugej niso razumljive in v rabi, kot pri naslednikih in sosedih panonskih Slovencev, to so pravi Panonizmi. Take besede so priča, da so glagoliški spomeniki v Panonii doma, da izvirajo iz 9. stoletja, da se je toraj že takrat glagoliški pisalo. In ravno iz tega je pa tudi razvidno, da je Glagolica stareja od Cirilice, kajti to ne gre misliti, da bi bili imeli Slovenci ob enem dve pisavi.¹⁾

Tu naj sledi nekaj takih besed, ki jih je nabral Šafarik po glagol. spisih. Zapisali bomo tiste, ki so v navadi na Slovenskem, ali ki se nahajajo v karantanskih odlomkih (Freising. Fragm.) Pod abreviaturo Cir. bomo dodjali dotični izraz cirilski, da se razvidi različnost obeh pisav.

¹⁾ Šafarik, Ursprung und Heimath des Glagolitismus; Miklošič, Grubers Allg. Encykl. 51.

Натроути, natroviti, cibare, nutrire — nasitovati. **Otrova** (otrov) pomeni jedilo in strup, ker jed nezmerno vžita zna biti strup. **Natroviti** = nasititi; **otrovati** = zavdati.¹⁾ Nahaja se v karant. spom. II. 45. „Oni bo lačna natrovéhô — oni so namreč lačnega nasitovali. Je tedaj panonizem. — Cir. **НАПИТАТИ**.

Окришаз, tabernaculum, šotor; ovčarski stan. **Planinski stani** (na staneh), kjer ovčarji poleti bivajo pri čedah; in od tod imajo planine včasih to ime kot priimek. **Okresel** se zove neka gora v Sulčavi (Sulzbach), izpod ktere Savina izvira. — Cir. **СТАНЪ**.

Локва, pluvia, imbres, dež; lat. lacus. — Od tod veliko imen vasi, n. pr.: Lokve pri Černomelu; Lokve pri Trebnem; Lokvica pri Metliki; Loke na Tuhinskem. — Cir. **ТЖА**.

Отокъ, insula. Ta beseda je lastnina Slovencev po Kranjskem, Štajarskem in Koroškem, drugi Slovani imajo **ostrov**. Od tod veliko priimkov krajev, n. pr.: Otok na Gorenškem; Otok, (Maria-Wörth) na Koroškem; Otočec, Wörthel pri Novomestu; Otočac na Hervaškem.

Бали, balovanie, medicus, medicina. — Ker je brati ta beseda v karant. spom. II. 90. „Kristus iže jest balij teles nasih — ton poslédnje balovanje posledje postaviv kazal je idr. = Kr. ki je zdravnik naših teles — ko nam je to poslednje zdravilo poslédnjič postavil, pokazal je“ idr., priča je to, da je bila nekdaž pri nas v navadi. — Cir. **ВРАЧЪ**, vračevanije.

Дѣста, platea; sedaj tako po slovenski, hervaški in češki. — Cir. **СТЪГНА**. (Pri Naklem je neki klanec, ki se mu pravi „stagne.“ (Nota Terani.)

Храбръ, bellator (po slov. je hraber = fortis L.). Cir. **КОРЕЦЪ**, ратъникъ; ratnici imajo Čakavci.

Хризма, unguentum, *μύρον*; v Cir. *μύρο*. — Znamenito je to, da ima rimska cerkev „*chrisma*“, gerška pa „*myron*“, kajti potem se vidi, da Ciril je bil rimskega obreda. Dandanes je slov. „*krizma*“, herv. „*križma*“, češki „*křižmo*.“

Чрѣвниѣ, calceus; slov. čevelj — čovelj; Cir. **САНОРЪ**.

Лазина, latibulum; v Bosni imajo „*jazvina*“, na Kranjskem „*jazbina*“, od tod tudi *jazbec* = der Löcherbewohner; in na Tuhinskem je senožet, ki se ji pravi „*jazbeljne*“, — kraj je *grapast* — L.)

¹⁾ Metelko.

Јадръ, ujedriti, celer, accelerare; od tod jadro, jad-rina, das Segel, jadriti, segeln, jadern, eilfertig. — Cir. **скопъ**, uskoriti.

Кѣмотра, commater, **кѣмотръ**, compater; tako imajo Slo-vaki, Moravci, Čehi in Poljci, mi imamo botra, boter, — vse to kaže, da je ta beseda po latinskem posneta in pa da je ka-rantanska.

Костель, turris, prav za prav po lat. castellum. Nemcem je Kastel = Schloss; na Krajskem je pomenila ta beseda to, kar je sedaj „terg.“ (Na Metliškem je fara, ki se ji pravi „Kostel.“) — Pomniti je to, da v strsl. se je a večkrat pre-menil v o, n. pr. sotona. — Cir. **стахнъ**.

Крижъ, crux, že v praških odlomkih je brati **крижнѣмъ**. Da je ta beseda na zatočnem doma, priča to, ker je še dan-es v rabi pri Slovencih, Čehih in Poljaki. — Cir. **крьтъ**.

Мизъ, miserabilis, miseratione dignus. V friz. odlomkih stoji: teh grehov se tebe mil tvorju.“¹⁾ „**Мизъ** **іемс** **взистъ** — misericordia motus est.“ V Slov. pomilovati (milo se mi stori).

Миса (miza), patina (skleda). Tako imajo sedaj Slovaki, in Čehi. Na Slovenskem je miza mensa. Cir. **клюдо**.

Мѣто, praemium, *μισθος*, pecunia, *χορηγία*; — pri Slovencih je mita to kar nemški Pachtzins, Mauthzoll. — Cir. **мъзда**.

Неприѣтель, inimicus. — Pri Slovencih in Hervatih je be-seda še v navadi; Cir. **врагъ**.

Обѣтъ, votum (obljuba). — V friz. odlom. je brati obēti, oblationes, (darila); v Cod. suprasl. obeštati (obljubiti). — Cir. **молитва**.

Пѣтрока uterus; slov. otrobi, otrobje — ajdovi, pšenični — die Hülle. L.)

Подѣѣга, **подѣѣга**, uxor dimissa. — Da je ta beseda prava domačinka slovenska, priča to, ker se nahajajo še po Slovenskem priimki „Подѣѣник.“

Скала, lapis (kamen). V prav starih glagl. se bere: skali se biše glagolali — lapides haec clamassent. — To besedo imajo le Slovenci, Čehi in Poljaki, drugim je neznana.

Трохътъ, nummulus. „**послѣднѣ трохътъ**“²⁾ — ultimum num-mulum.“ — Slovenci imajo še troha = drobtinca (priimki Troha so v Idrii. L.) — Cir. **мѣдъница**.

¹⁾ Ev. Luk. 15, 20.

²⁾ Krylos. Ev. Luk. 12, 59.

Творити, сътворити, *facere*; ker se nahaja ta beseda tudi v karantanskih spisih, post.: *trebô tvorim (sacrificare)*; ježe *jesm stvoril zla*; ker je v navadi pri Slovencih „storiti,“ thun, in ker je beseda stvoriti, tvoriti v naj starjih bukvah, namreč v evangelji, v apostelnu in psalterji skoz in skoz v rabi, vse to kaže, da je panonska.

Вѣко, (dual) вѣцѣ, *palpebrae (obervi)*. Slovenski je sedaj véka = *bavtara (Fallthür)*. — Cir. вѣжди.

Вѣрѣати, *credere*; v glagol. in starjih cirilskih spisih se nahaja ta beseda, novejši cirilski imajo „verovati.“ V slovenskem je sedaj beseda *sostavljena, verjeti, verjamen.*

Въспапанѣ, *въспапати, salire*. Ta beseda se rabi v glag. spomenikih od *izvirajoče vode (vervrtati, sprudeln)*. „Источникъ води въсплпощее въ животѣ вѣчныи — studenec vode izvirajoče v večno življenje.“¹⁾ — Korenina je *сазаннѣ, od tod v slov. slap (Wasserfall)*. Slapy vas na Češkem. (V tuhinskih planinah na sedlu je vas Slope; na obeh plateh izvirajo pod vasjo močni studenci, eden teče na Krajnsko, drugi na Štajarsko; tu je raztočje (*Wasserscheide*); Krajnski je močan, da žene malin z 1 kolesom; kedar velik pribobni v deževji, pridejo bele postervi na dan. — Na Dolenskem pri Šmarji je vas Lupa (vélika, mala), blizo nje izvira voda, in iz jam ondi v deževji voda nastopi. Morda je tudi to ime ostanek stare besede? L.) Cir. истѣкати.

Закопати, *claudere*; friž. odl. II. 50. „v železnych vozih vklepenych posečachu — v železnih sponah vklenjenih obiskovali.“ — Slov. *zaklepati, zaklep, zaklepa (Gesperr)*; herv. *zaklopiti, zaklop (claustrum)*. — Cir. затворити.

Рачити, *velle*; pri belih Krajncih še v navadi, „ako se ti rači — wenn es gefällig ist.“ — Cir. *ваговоанти*. — *Skrina, arca; skrinica, marsupium*. — Cir. *ковчежьца, ковчегъ.*

Pristavimo še, kar pravi Šafarik k sklepu te razprave: „Menim, da sem dokazal, da je večina naj bolj dokazljivih besed in izrazov, po katerih se ločijo glagoliški spisi od cirilskih, v rabi in doma pri tistih Slovanih, ki so naj bližnji sosedje in sorodniki, in pa deloma nasledniki ali potomci nekdanjih Panoncev. Ker so po tem takem te besede in izrazi morali biti v naj starjih glag. rokopisih; ker je glag. tekst sploh bolj star in

¹⁾ Jan. 4, 14.

primitiven, kot cirilski; ker veči del apostelske delavnosti sv. bratov Cirila in Metoda spada v Panonijo, kjer jih je Kocel rodoljubno sprejel že ob času prvega popotovanja v Rim, kjer sta podučevala v slovenski pisavi lepo število mladih mož, in vpeljala slovenske obrede: gotovo je, da je Kocelnova dežela ali stara Panonija tisti kraj, kjer so dobile tri prestave Cirilove, Evangelj, Apostel in Psalter, glagoliški značaj.“¹⁾

V.

Ker je razvidno iz tega, kar smo rekli doslej, da je Glagolica stareja od Cirilice, da je v Panonii doma in da je z domačim jezikom vred vpeljana bila v cerkvene obrede ali liturgijo, gotovo je tudi to, da je Cirilova pisava „Glagolica,“ kajti Ciril in Metod sta pričetnika slovenskih obredov in slovenske pisave; zatoraj kar se govori od Cirilove pisave, velja od Glagolice. — To misel poterjuje tudi zgodovina druge slovenske abecede, namreč sedanje „Cirilice.“ Kakor imajo Slovani dve lastni pisavi, tako govori zgodovina o dveh pričetnikih, Cirilu in Klemenu. In v življenji sv. Klemena, ki je bil Cirilov učenec in pozneje škof na Bulgarskem v Velici in Ohridi (916), stoji določno zapisano: *ἔσφαίσατο δὲ καὶ χαρακτηῖρας ἑτέρας γραμμάτων πρὸς τὸ σαφέστερον ἢ οὗς ἐξέεuben ὁ σοφὸς Κύριλλος* — excogitavit etiam alias literarum formas, quae praeberent majorem perspicuitatem, quam quas sapiens Cyrillus invenerat.²⁾ — t. j. izmislil je druge oblike pismenk, ki bi bile bolj določne, kot jih je iznašel modri Ciril.³⁾ Ta poprava ne more nobena druga pisava biti, kot sedanja Cirilica, zakaj sv. Klemen jo je vpeljal za tiste Slované, kateri so bili spreobrnjeni po Gerkih in po gerški učeni, ki so med Gerki živeli ter gerški jezik in gerško pisavo umeli. Zato je osnoval svojo pisavo tako, da je večidel čerk gerških, in te so bile za ljudstvo bolj umljive, lože pisati in brati, kot stare glagoliške; opomniti je tudi to, da Klemen je vzel le gerške čerke, imena pa po Glagolici. To misel podpira dalje tudi to, če pomislimo osodo obeh pisav. Ciril namreč je vpeljal svojo pisavo pri Panoncih po navadi vzhodnih keršanskih narodov; zakaj bila je navada na jutrovem,

¹⁾ Glag. 45.

²⁾ Curtius.

³⁾ Vita Clem. 14.

da je imel vsak verni narod lastno, svojemu jeziku primerno pisavo, in po tej pisavi se je podučeval v keršanstvu, tako na primer Gerki, Kopti, Etiopi, Syri in drugi. Ko pa so zaterli slovanske obrede, osahnela je tudi Glagolica. Cirilici pa je pripomoglo veliko to, da so kmali po njeni vpeljavi bili Rusi h keršanski veri spreobrnjeni, in sicer po Gerkih. — Olga l. 955, Vladimir in ž njim ves narod okoli l. 988. — Tako je prišla Cirilica na Rusko. In kakor deleč je segala bizantinska oblast, povsod je bila vpeljana Cirilica. Glagolica pa je ostala samo v nekterih pokrajinah rimske oblasti. Ko pa je nastopilo razkolništvo, ste se pisavi čisto ločile. Med tem ko so se Glagoliti starega držali in nič ne prenavljali, začeli so ciriliti, ki jih je bilo veliko več in zmožniši, prestave popravljati in zboljševati, tudi nove delati. In tako so nastale dvoje poprave (recension), glagolitiške in cirilske; une so ostale v bistvu pri starem, polne zastarelih besed in oblik, te pa so se spreminjale in dalje razvijale. ¹⁾

Naj pridenemo še stavek iz Hrabra. Mnih Храбръ je živel ob času cara Simeona (okoli 927), in pravi, da so takrat še bili ljudje, ki so vidili Cirila in Metoda. O Cirilu piše tako-le: „и сътвори имъ писмена три десате и осмъ, ова оубо по чиноу гръцьскыхъ писменъ, ова же по словѣнскѣи рѣчи — t. j. sestavljal jim je 38 pismenk, nekatere namreč po redu (ordo) gerških pismenk, nekatere pa po slovenski besedi (glas).“ — Ta stavek so pred obračali na Cirilico in ž njim dokazovali, da je Ciril zložil sedanjo Cirilico, češ, ker je v nji nekaj gerških čerk, in za zgolj slovenske glase (č, ž, š) pa so druge. Toda če se besede prav vzamejo, povedano je samo to, da Ciril se je držal pri vredovanji svoje abecede reda gerških čerk, in da je rabil za oboje glase, (ki jih imata oba jezika in pa ki jih ima slovenski sam), nove pismenke, ter slovenske glase vredil med gerške. Zakaj beseda чинъ pomeni red, ordo (Reihenfolge); in pomniti je to, da Храбръ rabi besedo писма (pismena) v pomenu glas (Laut), ne kakor mi писменка = Buchstabe. In ta izraz ne moti tolikanj, saj tudi v družih jezikih pravijo: ta čerka je mehka, ta terda, to je, glas je mehak ali terd ne pa oblika. Če toraj pravi Храбръ: „24 pismenk je podobnih gerškim, 14 pa jih je po slovenskem jeziku (по сло-

¹⁾ Šafar. Glag.; Hanuš-Mikl. Sl. B. II. 210 f.

вѣнъскоу азѣкоу),“ kaže pristavek „азѣкоу“,“ da beseda „писма“ pomeni glas, ne pa vnanje oblike ali čerke. Da misli Храбръ res tako, priča sam; kajti v svoji razpravi primerja nadalje gerške čerke s hebrejskimi ravno zato, ker Gerki pričenjajo svojo abecedo z alpha, kakor Hebreji z aleph. In če pravi Храбръ: „Гѣмъ ко подоу са свѣтъи Кирилъ створи прѣвое писма азѣ, t. j. te posnemaje naredil je sv. Ciril (glas) азѣ,“ — hoče s tem povedati to, da je Ciril postavil svoj азѣ tje, kamor so devali Hebreji svoj aleph in Gerki svoj alpha, t. j. na prvo mesto v abecedi; in ravno to je priča, da Hrabru je „писма“ = glas, ne pa oblika čerke, kajti hebr. aleph in gerški alpha nista enaka. — Dalje je v tej razpravi večkrat govorjenje o razločku med gerško in slovensko pisavo, kar pa ne bilo mogoče, ko bi bila slov. pisava sedanja Cirilica, ki je prava Gerščina 9. stoletja. Tudi to je pomenljivo, da na neko ugovarjanje, češ da slovenske čerke niso Bogu prijetne, odgovarja Храбръ s tem, da so slovenske svetejši in bolj častitljive, ker jih je zložil sveti mož, kakor pa je gerščina, ki izhaja od nevernikov gerških; zakaj to kaže na Glagolico, ki je imela čisto nove čerke.¹⁾ — Posrednje priča tudi odloka Synode v Splitu (1059), da Cirilova pisava ni bila sedanja Cirilica, ker Synoda govori od gotiških čerk. Glagolico so deržali za gotiško pisavo, kar ne bilo mogoče, ko bi bila sedanja Cirilica, ki je večidel gerška. — „Dicebant enim (pravi Thomas Archid.) Gotthicas litteras a quodam Methodio (sic) haeretico fuisse repertas, qui multa contra Catholicae fidei normam in eadem Sclavonica lingua mentiendo conscripsit.“²⁾

VI.

Po vsem tem nastane vprašanje, je li Ciril sestavil slovensko abecedo čisto iz novega, ali so morde Slovenci čerke že pred imeli? in če že pred pisali? — Šafarik pravi, da pisave za bukve niso imeli, pač pa so rabili tako imenovane „rune“, t. j. čerte in rise, ki so jih v les zarezovali ali zaznamovali ž njimi števila in druge izraze. Ciril bi bil tedaj vzel nekaj teh „run“ za svoje pismenke, nekaj pa bi jih posnel po feniškem, hebrejskem (Aleph, He, Jod, Tsade, Koph, Schin),

¹⁾ Šaffr. Ggl. 36; Hanuš v M. Sl. B. II. 207.

²⁾ Farlati Illyr. sacr. III. 130.

samariškem in drugih, ter zložil abecedo čisto iz novega. Učeni mož opira svojo terditev na zgodovinske dokaze: a) Mnih Hraber piše v svojem spisu o slov. pisavi: „Прѣжде оубо СЛОВѢНЕ НЕИМАХЪ КНИГЪ (literas), нѣ чрѣтами и рѣзми чѣтѣхъ и гатахъ, т. j. nekdaž Sloveni niso imeli pismenk, ampak s čertami in zarezi so šteli in vedežvali.“ b) V životopisu svetih učеников, ki ga je napisal berž ko ne sv. Klemen, je brati: Шѣдѣ же философ по прѣвомуу обичаю на молитвѣ се наложѣи и съ инѣми поспѣшники. Бѣ скорѣ же іе іемоу когѣ іави, послоушаіе молитвѣ своіихъ рабѣ. И акііе сложи писмена ии начеть беседѣ писати евангельскѣ: из прѣва бѣ слово — idr. т. j. šel je filosof, po stari pobožni navadi se oberne k molitvi s drugimi pomočniki. Kmali pa mu Bog razodene poslušaje molitev svojih služabnikov. In berž zloži pismenke, ter prične pisati besedo evangelijsko: V začetku je bila beseda, idr.) c) Cesar Mihael piše Rastislavu: Богъ видѣвъ вѣрж твоѣж и подвигъ, створи изиніа въ наша лѣта, іавель коукези въ вашъ іаззыкъ, іегоже не бѣ испрѣва бзїло, нѣ тъкмо въ прѣваа лета, да и бзи причѣтете се великѣхъ іаззицѣхъ, т. j. Bog viditi tvojo vero in prizadevanje, storil je sedaj v naših časih, cesar ni bilo pred, ampak samo v prvih časih (tres linguae sacrae: hebraica, graeca, latina), je razodel pismenke v vašem jeziku, da tudi vi bodete prišteti velikim narodom.²⁾ d) V hvalnici na Konst. in Met. se bere: „Не на тоужемъ основаниіи своіе дело полагающа, нѣ изнова писмена възображѣша, и свѣршинста въ іаззыкѣ новѣ, т. j. ne na ptujo podlago opiraje delo svoje, ampak pismenke iz novega izobrazilša doveršila sta delo svoje. e) „Anonymus Carantanus“ pravi: „Usque dum quidam graecus, methodius (sic) nomine, noviter inventis sclavinicis literis, linguam latinam doctrinamque romanam atque literas auctoriales latinas philosophice superducens, vilescece fecit. f) Papež Joan VIII. piše Svatopluku (l. 880): „Litteras denique sclaviniscas a Constantino quodam philosopho repertas, quibus deo laudes debitae resonent, jure laudamus.“³⁾ — Vendar vsi ti dokazi spričajo samo to, da je Ciril prvi začel slo-

¹⁾ Žit. Konst. XIV.

²⁾ Žit. M. V.

³⁾ Glag. I. 8; Ann.; Pam. XVI.

venski pisati, ne pa tega, da ne bi imeli Slovenci že pred nekakošnih čerk; zakaj če pravi Hraber, da Slovenci pred niso imeli pisave, zna se to tako vzeti, da niso pisali na pergament, ampak le v les zarezovali. In tudi na besede v hvalnici, da sta iz novega izobrazila pismenke, ni ravno preveč staviti, saj povejo le tó, da Ciril ni cele ptuje abecede vzel za slovensko pisavo. — Dalje tudi to se ne strinja s Cirilovim značajem, kar pravijo, da bi bil posnel po feniškem, hebrejskem, samariškem, češ ker je umel vse juterne jezike, ter sestavil za Slovence novo abecedo; zakaj ni zapopasti, kako je to, da bi taki mož delal tako mešanico, in da nebi raji vzel gerške abecede, ki jo je imel pri rokah, glase, ktere imata oba jezika, in le za čisto slovenske glase bi pridjal nove čerke, ako res Slovenci niso imeli nikakoršne pisave. Ker pa tega ni storil, mora biti gotovi vzrok; sama baharija, in pohlep po novosti takega svetega moža nista vodila. Pridenemo še to, da je Ciril vpeljal domačo besedo v obrede, da je toraj porabil tudi vse pomočke, ki jih je bilo najti med narodom. Vse to sili k misli, da Slovenci so imeli že pred pisavo, kakoršno koli si bođi, ali vsaj nekaj pisave, in da sveti možje slovijo kot stvarniki ali pričetniki pisave zato, ker so jo vpeljali v djansko rabo za domačo in sveto reč, kajti vpeljava v porabo je poznejim znajdba. — Abeceda ne nastane na enkrat, ali da bi izmišljava bila enega samega moža, ampak po poskušnjah in popravah več stoletij se razvije in ostane na zadnje na imenu takih mož, ki posrednje ali neposrednje jo vpeljejo v splošno porabo; in taki možje so njeni stvarniki ali pričetniki. Miklošič je te misli, da Glagolica spada k tistim pisavam, ki so se razvile iz feniških pismenk, in ki so se razširile po celi Evropi. Po tem takem bil bi Ciril pismenke pri Slovencih že našel, in porabil za cerkveno pisavo. — Utegnilo je pa tudi tako biti, kakor pravi Hanuš,¹⁾ namreč: Sloveni so imeli že v ajdovskih časih svoje „runę;“ ko so postali kristjani, naredili so s časoma iz teh run „runske abecede“ (Runenalphabet), ki jih učeni imenujejo „Futorke,“ po redu pervih čerk f, u, th, or, k. Ciril je poznal tiste „Futorke,“ vzel jih je za podlago svoje pisave, pomnožil, dal imena novim čerkam, pri runah je pustil stare, in vse vredil po glasih gerške abecede (по чинноу грѣчьскѣхъ писменъ).

¹⁾ M. Sl. B. 220, 224.

— Naj si že bode tako ali tako, v vsakem obziru je Ciril početnik slovenske pisave; Slovenci pa so imeli čerke že prej, ali vsaj podlago za čerke, če ravno knjig pisali niso.

VII.

Ime „Hieronimova pisava“ je dobila Glagolica v Dalmaciji še le okoli l. 1248. Dobner pravi, da bi bilo to takole prišlo: Znano je, da je bilo pod papežem Aleksandrom II. (1061 do 1072) v sinodi v Spalatu sklenjeno, da se ne smejo sv. obredi in sv. maša opravljati v slovenskem jeziku; sv. Metod je bil 200 let po smerti za krivoverca spoznan, njegova pisava in prestava ste bile zaveržene; ta sklep je poterdil papež. Slovenski obredi so bili toraj odpravljeni. Temu pa so se ustavljali domači in jeli slovensko prestavo preiskovati, in primerjaje jo s prestavo sedemdeseterih (Septuaginta) našli so, da je dobra. Ker pa vendar je „Septuaginta“ na več krajih različna od Hieronimove prestave ali Vulgate, bilo je zapovedano, da se ima slovenska prestava popraviti po Vulgati. To popravljeno prestavo so imenovali „Hieronimovo.“ In ker je bila takrat slovenska zgodovina tako malo znana, prišlo je, da so mislili, da je sv. Hieronim sam prestavil sv. pismo po slovensko, temu toliko več, ker je sv. Hieronim v Dalmaciji rojen bil, ker Dalmatine imenuje svoje rojake (*linguae meae homines*) in pa kar sam pravi, da jim je prestavil sv. pismo (*hunc librum — Ezechiel — etiam linguae meae genti dedi*). Pozneje se je ta pomota razprosterla tudi na slovensko pisavo.

Kedaj so začeli to pisavo imenovati „Glagolica,“ se ne da določiti; menda pred 16. stoletjem ne. Tudi slovenski pomen „Glagolica“ ni za gotovo znan. Nekteri pravijo, da je od besede „glagol“ (*verbum, littera*), toda „glagol“ ne pomeni nikjer *littera*. Če vzamemo končnico *ica* kot kolektivni sufiks, pomenila bi beseda Glagolica zbirko ali množino besedi, kakor je izpeljana beseda „bukvica“ iz *букви, буквѣ* — pismenka (*littera*) in množ. bukve (*liber*). — To pa ni verjetno, kar terdi Dobrovski in za njim Kopitar, da so dobili Glagolitje ime od besede „glagola“ (*dixit*); ko so namreč sosedje, ki so imeli latinske obrede, hodili k glagolitom v cerkev, slišali so pri vsakem evangelji besede: „V ono vreme glagola Isus (in illo tempore dixit Jesus), in ker so jim bile druge besede znane,

glagola pa nenavadna, rekli so jim zato Glagolitje. — Reklo se ji je tudi v prednih časih Cirilica, kakor je že bilo povedano. — Med vsemi imeni naj stareje je ime „Slovenska“ (СЛОВѢНСКЪ), kajti v življenji sv. Klemena je brati *σλοβενικὰ γράμματα* (slovenske pismenke); in papež Janez VIII. pravi „litterae sclaviniscae.“ — Naj pa še kdo reče, da je ime slovenski-a-o novo izmišljena reč!

C. Knjige (codices.)

Ko so hude nevihte zaterle slovenske obrede po Panonii, podali so se slov. duhovni, katerih je bilo nad 200, v Bulgarijo, Serbijo in Rusijo ter odnesli slovenske bukve iz njih prve domovine. Delali in pisali so v novi domovini Metodovi učenci, med katerimi so naj slavniši bili Klemen, Sava, Naum, Gorazd (namenjen naslednik Metodov) in Angelar. Sosedni bratje so z veseljem sprejeli izobraženo sestrico Slovenščino, ter jo vpeljali v sv. obrede. In tako je prišlo, da so se razkropile slovenske bukve na vse vetrove, le doma jih ni nič ostalo. — Učeni možje razdelujejo slov. bukve v 3 verste, a) ki so bile pisane v Panonii, b) prepisane in na novo izdelane v Bulgarii precej po prihodu, c) horvaške in ruske. Kar jih je bilo pisanih v Panonii pogubile so se vse, ali pa morde še ktere kje v kakem samostanu tičijo pozabljene; utegnilo bi jih kaj biti na atoški gori, kjer je še čez 400 slovanskih spisov, kakor pravi Porfir Uspenskij, ki jih je vidil l. 1846. Naj stariši knjige so toraj razun karantanskih spomenkov bulgarske, in iz teh izvirajo ruske in horvaške. Tu naj navedemo nektere bolj znanih in starih. Za nas zelo važni so karantanski spomeniki ali

Frizinški odlomki.

Ko so bili l. 1803 na Bavarskem samostane odpravili in njih dragocenosti v Monakovo odnesli, jeli so preiskovati tudi književne zaklade. Pri tej priliki so dobili med knjigami frizinške bukvarnice tudi 3 slovenske spomenike. Našli so namreč tri slovenske spise v nekih duhovnih bukvah (*Vademecum*) škofa Abrahama, ki je bil Slovenec po rodu in škof v Frisingu (*Freising*) l. 957 — 994. — Zapopadek prvemu in tretjemu spisu je očitna spoved, kakor se moli pred spovedjo in po spo-

vedi; drugi pa je nagovor in opominovanje pred spovedjo ali kratka pridiga za pripravljanje k spovedi. — Knjižničar Bernhart v Monaku (München) jih je dal natanjko prepisati in prepis izročil Kopitarju. Ta jih je prestavil v latinski jezik in pa komentiral ter natisnil v svojem Glagol. Cloz. Preobčil jih je tudi že pred l. 1827 učeni Rus Vostokov s cirilskimi čerkami. Original je bil pisan z latinskimi pismeni, pa Kopitar je dokazal, kako malo izdatna je Latinšica za slovenski jezik, ker nima dovolj pismen za naše glase; tako n. pr. je pisano za naš s - z, s, sz, zs, sc, zz; za š - s, ss, z; za č - c, s, cs, z, tz, ts. Zatoraj je vzel Kopitar za glase, ki jih nima Latinščina, cirilske čerke in natisnil zraven originala v zložniši pisavi; pridjal je tudi Vostokov natis, ki pa je malo po Ostromirovo zabernjen.

Kar se tiče starosti teh spisov, gotovo je, da izvirajo iz 10. stoletja, ko je bil Abraham škof v Frizingu, in berž ko ne jih je zapisal škof sam, zakaj v ravno tisti knjigi je neka naprava bavarskega kneza Henrika o poslih (Constitutio venerabilis ducis Henrici), ki velja tudi za Slovence; pisava naprave in omenjenih spomenikov je taka, da izvira od ene osebe, ali vsaj iz enega veka. Ker pa je resnično, da je pisal Abraham tisto „Constitutio,“ sklepati smemo, da so tudi ti spomeniki njegova pisava, ali vsaj kacega njegovih učencev. — Če se prša dalje, kje je njih prava domovina, rekli bomo, da je Karantansko (v širjem pomenu). Zakaj zgodovina pravi, da so takrat segali Slovenci čez reko Salco po Bavarskem, da so hodili bavarski misijonarji v naše pokrajine, da so imeli friziški škofje posestva na Kranjskem, tako na pril. Škofjo Loko, Klevevž (Klingenfels še l. 1483). Po tem takem lahko si mislimo, da si je duhovnik potrebne reči napisal v svoj „Vademecum,“ da jih ima pri roki za potrebe. Ravno to pa tudi kaže, da je bil slovenski jezik že izobražen, zakaj ptujec je zapisal to, kar je našel, in s čemur si je mislil pomagati. Toraj, če niso te reči še stareje, na tem je težko dvomiti, ker ti spomeniki nam pričajo le čas zapisave, ne pa časa pričetka. In tu zna Kopitar prav imeti, če pravi, da prvi in tretji spomenik je iz 8. stoletja, to je, sega še v predcirilove čase nazaj, in le drugi (pridiga pred spovedjo) je Abrahamovo delo. Una dva bi bil škof samo prepisal.¹⁾

¹⁾ Kop. Glag. Cloz. Metelko, Mitth. d. h. V. 1856.

Tu naj pridenemo to le: a) ker so frizinški odlomki gotovo iz Karantana doma, smemo Slovenci ponosni biti, da med vsemi Slovani naj stariši spomenike imamo, kar je priznal učeni Dobrovski, ki je Kopitarju pisal: „Gratulor vobis Kranjciis, quia antiquissimum manuscriptum habetis.“ b) ker je gotovo, da je Cirilova pisava bila Glagolica, in da je jezik v glagoliških spisih bolj podoben Karantanskemu (v friz. odl.), priča nam tudi ta okoliščina, da sta si bila jezika, panonski in karantanski prav blizo v zarodu, toraj da sta pisala sv. Ciril in Metod govorico naših očetov. c) Ako pomislimo, kako neugodna in okorna je Latinšica za slovenski jezik, kakor so nam priča le-ti spomeniki, lahko razvidimo, kako moder je bil Ciril, da je berž spoznal narodni značaj in njegov jezik, ter vpeljal posebno pisavo. d) So pa tudi ti mali pa dragi spomeniki živa priča, koliko je terpela Slovenščina že kmali po Metodovi smerti, — kaj še le potler!

Natisnila sta te spomenike Metelko in Janežič. M. ima I. v slovnici že pred, II. III. pa je dal na svitlo l. 1848, s Kopitarjevim lat. prevodom in komentarom vred in prestavil jih je v sedanjo slovenščino, le škoda da ni vzel Cirilice za slovenske glase, za ktere latinščina nima pismen, kakor je storil Kopitar. J. pa je vzel Vostokovov natis, ki pa je po Ostromirovo zasukan.

Glagolita Clozianus.

Med naj stariše spise spada Glagolita Clozianus, ki se imenuje po sedanjem lastniku grofu Cloz iz Trienta. Kopitar pravi, da je pisana bila ta knjiga v 10. ali 11. stoletji in sicer v Panonii ali pa kmalo po odhodu slovenskih duhovnov v Bulgarii, kakor je soditi po pisavi in jeziku. Sedanji Glagolita ni cel, ampak je le odlomek velike knjige, ki je bila lastnina g. Frangepana na otoku Veglia. Imamo sedaj 14 listov te knjige, in sicer 12 listov z 956 verstami je dal na svitlo Kopitar l. 1836; 2 lista s 157 verstami pa je preobčil Miklošič l. 1860. Bila sta dva šopka po 4 pole ali 8 listov, toda cel je bil le drugi šopek, od prvega pa so bili listi 1., 2., 7., 8. in te je izdal Kopitar. Miklošič je dobil 3. in 6. list, tako da sedaj še manjka srednjih dveh. — Zapopadek teh listov je: a) Govor sv. Janeza Chrysostoma na cvetno nedeljo, pa je le sreda, začetka in konca ni. b) Govor sv. Janeza Chrys. na veliki četrtek o iz-

dajstvu Juda Iškar. V Kopitarjevih listih je bil sam drugi del, v Miklošičevih je začetek tega govora, toda, ker manjka še dveh listov, govoru manjka srede. — c) Govor sv. Janeza Chrys. na veliki petek, ta je cel. d) Govor sv. Epiphania, vel. škofa na Kypru, na veliki petek, o pokopu telesa našega Gospoda J. Kr., tega govora je samo prvi del, konca ni.

Osoda tej knjigi bila je ta: Joanes de Frangepan, posestnik otoka Veglia, je imel celi kodeks z zlatom in srebrom kovan kot dragoceni spomenik (pro reliquiis venerabatur). Ko pa je umerl v Benetkah Joan Frangepan l. 1482, raznesli so njegovo bogastvo in premoženje, in tudi tiste bukve kinča oropali, ter berž ko ne bukve razdelili kot spomenike. Kos te knjige je dobil neki duhoven iz Veglie Lukas de Reynaldis, in ko je l. 1487 prišel v Benetke avstrijski general Marquard Breisacher kot poslanec nadvojvoda Sigismunda (miles et tunc temporis caesareus orator), dobil je od Luka Reynalda dva šopka te knjige v spomin in darilo (mihi dono dedit L. R.). Breisacher je imel grad Maria Stein pri Kufstein-u na Tirolah; ta grad je po smerti Br. l. 1509 prišel s knjižnico vred v last grofa Schurff-a; sedaj pa ga ima grof Paris Cloz iz Trienta, in po njem se zove kodeks Glag. Clozianus. — Kopitar je to dragocenost prav slučajno zasledil. Bil je namreč kupil od bukvoveza Drexler-a za dvorno knjižnico prav stare nemške bukve — vetustissimum comitatus Tirolensis urbarium — in ker je vedil, da so te bukve važne za tirolsko zgodovino, naznačil izverstnemu zgodovinarju Di Pauli a Treuheim-u. Ta pa iz hvaležnosti njemu naznani, da je v Clozovi knjižnici neki prav star slovanski. Tako ga je dobil Kopitar v roke l. 1830. Prestavil ga je v latinski jezik in ga natisnil s Cirilico, ker bi glagol. čerke predrage bile in le malokdo jih brati znal, pridjal mu je tudi gerški original in pa rečnik, ter dal na svetlo l. 1836. Cela ta knjiga obsega 122 strani, in je zelo važna za Slovane, kajti tu se nahajajo bistroumne razprave o staroslovenščini, o Glagolici in Cirilici; pridjani in razloženi so tudi „karantanski odlomki,“ in pa „spreobrnjenje Karantanov“ solnograškega Anonyma, — dalje primerave južno-slovanskih narečji; tu naj opomnimo le to, da ima evangelje na velikonočni pondelek 24krat natisnjen po raznih narečjih in natisih. — Una dva lista ki ji je Miklošič preobčil, sta v Innsbrodu v Ferdinandeumu. Ondi namreč je knjiga, v kateri so nabrani razni odlomki iz

raznih časov in jezikov. Nabral jih je slavni zgodovinar Resch neki v ta namen, da bi učil svoje učence, kako morajo brati in tolmačiti stare spomenike; in v tej knjigi sta tudi ta dva glagoliška lista. ¹⁾ — Misliti je, da tudi srednja dva lista v kakem kotu na Tirolah tičita; Bog daj, da bi s časoma na dan prišla!

Ostromirovo Evangelije.

Naj starji do sedaj znana knjiga pisana s Cirilico je Ostromirovo Evangelije. Prepisal ga je neki diakon Gregorij za Ostromira vojvoda, in od tega ima knjiga svoje ime. Konec bukev Gregori sam pove, da je pisal (АЗ ГРЕГОРИИ ДИАКОН НАПИСАХ ЕВАНГЕЛИЕ СЕ) od dne 21. oktobra 1056 do maja 1057. Ostromir je bil sorodnik kneza Izaslava, ki je vladal v Kiev-u, in v Novgorodu je vladal mesto njega Ostromir. — Zapopadek knjigi je, kakor že ime pove, sv. Evang.; toda ni vse, ampak le berilo za nedelje in tudi vversteno po nedeljah. Kar se tiče jezika, ima dokaj rusinizmov, kakor Rusi sploh stare bukve po rusko obračajo. In na to menda merijo besede Gregorjeve, ki prosi bravece, naj bi ga ne kleli, ampak naj popravijo in potem bero (МОЛИЖ ЖЕ ВСЕХ ПОЧИТАЮЩИХ НЕ МОЖЕТЕ КЛЕТИ, НЖ НСПРАВЕЛШЕ ПОЧИТАЙТЕ.) — Za te bukve se pred ni vedilo, še le po smerti ruske cesarice Katarine II. so jih našli v njeni knjižnici, in Aleksander I. jih je dal javni knjižnici v Petrogradu, l. 1844 jih je pripravil Vostokov za natis. Drugič jih je dal na svitlo Hanka v Pragu l. 1853. On pa je vverstil berila po evangelistih, ne po praznikih, kakor so v originalu.

Sazavo-Emauskoje svetoje blagovestvovanje.

(Codex Emautinus sive Remensis).

Emautinsko evangelije se imenuje po kraji, kjer je poznej bil, tudi kodeks Remski. Obstoji iz dveh delov; prvi je pisan po cirilski, drugi po glagoliški. Starost glagoliškega oddelka je znana, zakaj zapisano ima letnico 1395. Cirilski je stariši, pa za koliko, se ne vé gotovo. Karl IV. ga je kupil prav drago, ker se je mislilo, da je rokopis sv. Prokopa (umerl 1053). Prokop je bil prvi opat v samostanu Sazava, ki je bil zato vstanovljen, da so službo Božjo po slovanski opravljali; terpelo

¹⁾ Kop. Glag.; Mikl. z. Glag.

je to od l. 1030 do 1096. Pripeljal je tje slovenske menihe iz Ogerskega ali pa iz Bosne, ki so prinesli Cirilico seboj. Imeli so toraj to evangelije za dragoceni ostanek in spomenik sv. Prokopa; kritika sedanjih časov pa je pokazala, da ni toliko star, ampak da izvira iz 13. stoletja. Karl IV. je sozidal l. 1347 samostan imenovan Emaus pri Pragi, je poklical Benediktinarje iz Dalmacije in dobil od papeža Klemena VI. privoljenje, da so v Emausu po slovenski sv. obrede opravljali. Tem menihom je daroval uno knjigo, in oni so pridjali še glagoliške liste in evangeljske berila, lepo okinčali, ter rabili pri službi Božji, kedar je opat imel slovesno mašo (sub infula). Toda to ni dolgo terpelo, v husitiških homatijah namreč so Emautinci odpadli k Utrakvistom, in samostan je bil razdjan. Od tistega je imel emautinski kodeks čudno osodo.

Naj prvo je prišel Husitom v roke, ki so ga imeli kakih 40 let, pa hranili so ga bolj zavoljo kinča, kot za starosti radi. Potem so ga poslali v Carigrad gerškemu patriarhu v poklon, češ, da bi jih raji sprejel v gerško cerkev. Ali patriarh starega spomenika ni kaj veliko čislal, več mu je bilo za denar, ker je bil kodeks z zlatom in srebrom okovan. Pošlje ga toraj l. 1546 na prodaj v Trient, kjer so bili zbrani kat. škofje. Kupil ga je škof iz Rema (Rheims). Ondi so bukve še bolj okinčali z biseri, platnice z zlatom prevlekli, in pridjali relikvije, ter rabili zato, da so francoski kralji prisegali na nje pri kronanji. Francozi so jih imeli v velikem spoštovanji (*un des plus précieux monuments de notre histoire nationale — Silvestre*), ali vedili pa niso, v katerem jeziku so pisane, mislili so, da je indiška pisava ali sanskrit, imenovali so jih *texte du sacre*. Ko pa pride l. 1717 ruski car Peter I. na potovanji v Rem ter pregleduje ondotnje dragocenosti in lepote, med temi tudi tiste bukve, poznal je Cirilico in pa Francozom povedal, da imajo slovensko evangelije, Glagolice pa ni poznal. Leta 1789 jih je ogledoval učeni Anglež Lord Hill, in ko potem na Dunaji glagoliške knjige vidil, povedal je, da je una pisava, ki je Peter car ni poznal, ravno taka. — Ko pa se je vnel francoski punt in ko so zatirali vse, kar je opominjalo kraljeve vlade, zadela je nevihta tudi svete bukve. Vse je mislilo, da so jih sežgali. Dobrovski obžaluje terdo osodo važnega evangelja in pravi: *Evangelia slovenica lingua exarata, religiose Remis servata, quae reges Galliae coronandi praestando jusjurandum tangere solebant, furor tumul-*

tuantium, proh dolor! igni tradidit. Tudi Kopitar, ko je Glag. Cloz. razlagal, žaloval je, da se je zgubil, pa vendar obupal ni; mislil si je, da so ga oropali kinča in vergli bukve v kaki kot; prosi francoske zgodovinarje, naj bi iskali dražega spomenika med zaverženimi papirji. In res, kakor je rekel, bilo je. Previdnost je čula nad evangeljem. Napoleon L, ko je konsul postal, ukazal je vse stare pisma v remsko knjižnico znesti, in med temi zaverženimi rokopisi je bil tudi ta kodeks, se ve da kinča oropan. Učeni Rus Turgenev je l. 1838 prvi razveselil Slovane z važnim naznanilom, da so bukve najdene. Ruski car Nikolaj jih je dal na lastne stroške natisniti v Parizu l. 1843. Drugič so bile natisnjene v Pragu l. 1846. — Jezik je čisto slovenski, nima rusinizmov, kakor Ostromirov, ali v slovniškem oziru je Ostrom. bolji.)

Supraselski kodeks.

(Codex Supraslensis.)

Imenuje se supraselski po kraji, kjer so ga našli. Bil je namreč v samostanu Basilijanov v Suprasl pri Bialystok-u na Ruskem. Pisan je na koži s cirilskimi pismeni. Brati ga je težko, ker so ločivne pičice napačno postavljene in tudi tekst je pokvarjen, jezik mu je čisto slovensk. Cela knjiga obstoji iz 285 listov, pa začetka in konca ni, tudi po sredi je odpadlo nekoliko listov pri posameznih šopkih. Pervih 118 listov imajo v Ljubljanski knjižnici, kamor so prišli s Kopitarjevimi bukvami; tudi je ondi celi Kopitarjev prepis (apographum) tega kodeksa. Kje pa je drugih 167, se ne vé. (Mladi Rus Fortunatov mi je rekel, da je neki ruski literarni časopis l. 1857 naznanil, da je na Ruskem, pa kje in kdo ga ima, ni vedil povedati; zgubljen toraj ni. — L.) Kdo da bi bil prinesel ta rokopis v Suprasl, ni znano; misliti je, da berž ko ne Aleksander Iwanowicz Chodkiewicz, ki je vstanovil tisti samostan l. 1533. Tudi to ni sporočeno, kdo ga pisal; toliko pa je gotovo, da ni bil pisan ne v Rusii, ne v Serbii, ampak v domovini Staroslovenščine, v Panonii. Po tem takem ga smemo šteti med pervake cirilskih rokopisov pisanih doma, kar je soditi po besedah, oblikah in podobah čerk. Morda je celo starji, kot Ostromirovo Evang.; prednost daje temu samo to, da ima letnico zapisano, supraselski pa je nima. — Zapopadek tej knjigi je: 24 življenj

) Kopitar, prolegom. Metelko, Vorl. hist. Ver. 1856.

svetnikov, in sicer meseca marca od 4. dne do 31.; 20 homilij sv. Janeza Chrysostoma, 1 od patriarha Focija, in 1 od kipriškega škofa Epifanija (NB. Ta govor Epifanijev ima tudi Glag. Cloz.; toda tam ga je le toliko, kolikor obsegajo tu 3 listi; po Supr. je še 7 listov govor dolg; jezik je malo različen, samo v nekterih besedah se ločita; pisava pa se loči dokaj; berž ko ne sta zajemala oba iz enega vira, pa vsaki je po svoje zavel. L.) — Rokopis Supraselski je natisnil Miklošič l. 1851. (Po njegovih prolegom. so posnete te verste.)

Kodeks Assemanianus.

Knjiga je pisana z Glagolico na koži in obstoji iz 159 listov, zapopadek ji so evangeljske berila za celo leto po gerškem obredu. Dobil jo je l. 1736 neki Asseman v Jeruzalemu pri gerško-slovanskih mnihih. Sedaj je v Rimu na Vatikanu in še ni natisnjena. Da je bila pisana po letu 916, viditi je iz tega, da je škof Klemen, ki je umerl tistega leta, v pridjanem kalendaru že med svetniki omenjen.

Dalje so omeniti še: Čvetero evangelije, ki ga je dobil Grigorovič na atoški gori in ga ima sedaj v Kazan-u; pisan je glagoliški na kožo in obsega 172 listov v četverki. Dva lista, ki ju je manjkalo, ko ga je Grig. dobil, ima Mihanovič v Carigradu. — Čvetero-evangelije v klostru Zografos na atoški gori iz 12. stoletja; kalendar je cirilski pisan. — Palimpsest najden v Bojani, sedaj ga ima Grigorovič v Kazanu, obsega 109 listov na koži, zapopadek je tudi evangelje. — Oddelek evangelija na 2 listih, ki ji je prinesel Vik. Grigorovič z atoške gore. Kakor pravi Šafařík, sega berž ko ne čez 11. stoletje nazaj. Kos tega je natisnil Miklošič Slav. Bibl. I. 262. Znamenito je to, da je pri gerški besedi *μθόστροτον* na robu zapisano: „*СЛОВѢНСКИ* (po slovenski) *КАМЕНОЕ ПОМОШТЕНІЕ*“; beseda „slovenski“ toraj ni ravno sedaj izmišljena reč. — 13 homilij sv. Gregorija Nazianskega, ki jih je prepisal boje neki Rus v Moskovi iz glagoliškega rokopisa po cirilski. Sedaj so v Petrogradu. — Zavoljo starosti važni so „Pražki odlomki“ (Prager Fragm.). Našli so namreč v Pragi 1855 v knjižnici stolnega kapitola 2 lista pisana na koži z glagolico; jezik je čisto slovenski le malo po češki zaviti, zapopadek jima je o liturgičnih rečeh; Šafařík ju je razložil in preobčil in pravi, da izvirata iz Cirilove dobe (862–950).

Nestor, rusko-slovenski letopisec.

Spisal J. Marn.

Konec XI. in v začetku XII. stoletja (1056 - 1116) je živel v Kievu na Rusovskem mnih, Nestor po imenu. Le-tá je jel spisovati zgodbe domačega mesta Kieva ter vpletati v svoje letopisje zgodbe ruskega in sploh slovanskega naroda. Kmali so zasloveli njegovi letniki, in res imajo v sebi toliko zanimivega blaga, da bodo sloveli vedno in sicer tem bolj, čim bolj jih bodo poznali. Brez njih bi od ljudstev, ki so pred XII. vekom po severnih deželah stanovale, malo ali skoraj nič ne vedili. Prepisovali so Nestorove letnike pozneje mnogi pa tudi mnogotero. Česar niso umeli, so po svoje, po tedanji govorici, spreminjali. Naj starši znana prepisatev je knjiga lavrencijeva (codex laurentianus), ki jo je napravil mnih Lavrenci l. 1377 za vélikega kneza Demetrija, sina Konstantinovega. V našem stoletji jih je dal na svetlo Schlözer l. 1802 - 8 v Göttingen-u; v Moskvi Timkovski l. 1824; v Petrogradu Pogodin l. 1844, in znanstvena družba l. 1846. Vidi se že iz tega, da so Rusje čislali jeli Nestora, očeta svoje zgodovine.

In res, imeniten je Nestor za Slovence sploh in za nas Slovence posebej.

Za Slovence sploh, ker je a) prvi letopisec ali zgodovinar; b) ker je prvi slovenski zgodovinar; c) ker je ohranil nam vsim tolikanj zanimivo povest o prihodu ss. Cirila in Metoda med Slovence; d) ker pravi, da so Slovenci prej se imenovali Norici (Норци) po prvem ali Ilirici (Илюрици) po drugem berilu in so bili po tem takem prvotni stanovavci po teh krajih (Норикъ - Илюрикъ).

Za Slovence posebej, ker je a) ravno Slovenec prvi našel v Moskvi Nestorovo letopisje, pokazal Rusom ter razglasil

njegovo vrednost po zahodnjih krajih. Bil je to slavni baron Žiga Herberstein, rojen v Vipavi l. 1486. V deržavnih opravilih je bil v Moskvi l. 1517 in 1526, in še le iz njegovih popisovanj (*Commentarii de rebus Moscoviticis*) so zahodnji narodi nekoliko bolj spoznali vzhodnje Ruse; in b) ravno Slovenec je, kateri je sedanji čas jel vednostno preiskovati Nestorovo letopisanje ter v prvotni obliki njegovo ceno razglaševati po naših krajih. In to je slavni dr. Fr. Miklosich, kateri je že l. 1860 dal na svetlo prvo knjigo (*Chronica Nestoris - textum russo-slovenicum*) in hoče še dati drugo z latinsko prestavo in slovarjem (*versionem latinam — glossarium*) s potrebnimi opombami vred. Vidi se iz tega, da imamo tudi Slovenci nekaj zaslug za Nestora, prvega slovenskega letopisca ali očeta slovenske zgodovine.¹⁾

Torej mislim vstreči Slovincem, da o tisučnici pridam spominski knjigi v čast ss. Cirila in Metoda povest o njunem prihodu med Slovence, kakor jo je nam zaznamnjal Nestor, rusko-slovenski letopisec, po Miklošičevi pisatvi pg. 13—14:

XX. Словѣномъ живущемъ крещеномъ, князи ихъ, Растиславъ и Святполкъ и Коцелъ, послаша къ цѣсарю Михаилу, глаголюще: земля наша крещена, а нѣсть оу насъ оучителя, иже бзи нзи наказалъ и поучилъ насъ и протолковалъ святъша книгъи, не разоумѣемъ ко ни гречьскоу и азъкоу ни латиньскоу, они ко нзи инако оучать, а друзнии инако, тѣмъже не разоумѣемъ книжнаго образа ни силъи ихъ: да послѣте нзи оучителя, иже нзи могутъ сказати книжнаа словеса и разоумъ ихъ. се слышавъ цѣсарь Михаилъ съзва философи въся, и сказа имъ рѣчи въся словѣньскыхъ князь. и рѣша философи: исть моужь въ Белоуни, именовъ Львъ, и соуть оу него сзнове разоумни азъкоу словѣньскоу, хъитра два сзина оу него и философа. се слышавъ цѣсарь посла по нѣ въ Белоунь къ Львови, глагола: послѣ къ намъ въ скорѣ сзина своя, Мелодия и Костянтина. се слышавъ Львъ въ скорѣ посла ѿ, и придоста къ цѣсареви, и рече има: се, прислала сѣ къ мнѣ словѣньская земля, просѣши оучителя сѣбѣ, иже бзи мога имъ протолковати святъша книгъи, сего ко желають. и оумолена бзиста цѣсаремъ. и посла ѿ въ словѣньскоую землю къ Ра-

¹⁾ Cf. Kopitar *Gramm. der Slav. Sp.*, Mitth. d. hist. Verein., Miklosich *Chronica Nestoris*. Vindob. 1860. Prolegomena.

стиславою и Свѣтополкою и Коцелюки. сима же пришедшихма
 начаста съставляти писмена азъбоукъвънаѣ словѣньскѣ, и
 прѣложиста апостола и еуангелие. и ради вѣша Словѣни,
 яко слышаша величїѣ кожїѣ своимъ ѣззикомъ. по семь же
 прѣложиста псалтырь и оутоикъ и прочїѣ книги. иѣци же
 начаша хоуати словѣньскїѣ книги, глаголюще: яко не до-
 стонть некотороу же ѣззику имѣти коукъвъ своимъ развѣ
 Юврѣи и Грекъ и Латинъ, по Пилатову писанню, еже на
 крестѣ господни написа. се же слышавъ папѣжъ римьскїѣ
 похоули тѣхъ, иже рѣциють на книгѣ словѣньскїѣ, рекъ:
 да сѣ исполнить книжьное слово, яко възхвалать Бога вси
 ѣззици; другоѣ же: вси възглаголють ѣззики различньми
 величїѣ кожїѣ, якоже дастъ имъ Свѣтїѣи Доухъ отвѣща-
 вати. да аще кто хоулитъ словѣньскою грамату, да боу-
 деть отълоученъ отъ церкѣве, донде сѣ исправитъ; ти ко
 соуть волци, а не овьца, ѣже достонть отъ плода знати,
 хранити сѣ ихъ. вѣи же, чада кожїѣ, послушайте оучениѣ,
 и не отринѣте наказаниѣ церкѣвьнаго, якоже вѣи наказалъ
 Меодии, оучитель вашъ. Костянтинъ же възвративъ сѣ
 възспѣать иде оучитъ болгарьскаго ѣззика, а Меодии оста-
 вѣ Моравѣ. по семь же Коцелъ князь постави Меодии
 епискоупа въ Панонии на столѣ свѣтаго Андроника апо-
 стола, єдиногъ отъ .о., оученика свѣтаго апостола Павла.
 Меодии же посади два попа скорописьца зѣло, и прѣложи
 всѣѣ книги исполнь отъ гречьска ѣззика въ словѣньскѣ
 шестїю мѣсѣцъ, начьнъ отъ марта мѣсѣца, до двою де-
 сѣятоу и шести днь октякря мѣсѣца. оконьчавъ же до-
 стонноу хвалоу и славоу Богу въздасть, дающеу такоу
 клгодѣть епискоупу Меодию, настольнику Андроникову.
 тѣмъ же словѣньскоу ѣззику оучитель єсть Андроникъ апо-
 стола, Моравѣи ко доходилъ; и апостола Павла оучилъ тоу,
 тоу ко єсть Илюрикъ, єгоже доходилъ апостола Павла, тоу
 ко вѣша Словѣни первѣе. тѣмъ же словѣньскоу ѣззику оучи-
 тель єсть Павла, отъ негоже ѣззика и мѣи єсме, Роусь,
 тѣмъ же и намъ Роуси оучитель єсть Павла апостола, по
 неже оучилъ єсть ѣззика словѣньскѣ, и поставилъ єсть епи-
 скоупа и намѣстника по сѣбѣ Андроника словѣньскоу ѣззи-
 коу. а словѣньскѣ ѣззикъ и роусьскїѣи єдинъ, отъ Варягъ
 ко прозваша сѣ Роусїю, а первѣе кѣша Словѣне; аще и
 Полѣѣне зваху сѣ, ихъ словѣньска рѣчь кѣ: Полѣѣми же про-
 зваша сѣ, за неже въ поли сѣдаху, а (ѣззика словѣньскїѣи)
 имъ єдинъ.